

Pratarmė

Tiek mažą žemės sklypelį, tiek didelę sodybą galima paversti jaukia poilsio oaze, kur smagiai praleidžiamas laikas, kur pildosi svajonės, užsiauginama nuostabių gėlių, sveikų, skanių vaisių ir daržovių. Daugeliui žmonių sodininkystė nėra vien laisvalaikio pomėgis, juk sodą puoselėdamos šeimos bendrauja ir moko savo atžalas, – tai ir kūrybos džiaugsmas, ir aktyvus poilsis gryname ore, ir tikras priešnuodis prieš į nevirtą varančią kasdienybę. Sodininkaudami gana greitai galite džiaugtis pačių sukurtu grožiu, apčiuopiamais darbo vaisiais. Ir ne tik jūs – juk viskuo, ką sukuriate ir užsiauginate, gera dalytis su šeima, draugais, net atsitiktiniais praeiviais. Negana to, jums negresia nuobodulys ir nežinojimas, kuo užsiimti: tiek sode, tiek gėlyne ar daržoviu lydvėje visada rasite smagios ir naudingos veiklos.

Jei viskas taip gražu, kodėl ne kiekvienas žmogus po įstaigoje praleistos darbo dienos skuba kasti lysvių ar skiepyti egļučių? Paprasčiausiai daugelis neturi tokios galimybės. Be to, kiekviena gražioji pusė turi ir išvirkščiąją. Sodininko kasdienybėje neišvengiama kaitra, ir sniegas, purvas, įskaudusi nugara ir sugadintas manikiūras, dvokiantys chemikalai ir neplanuotos išlaidos, nepažiūrėti įdomūs filmai, praleistos krepšinio treniruotės...

Tad sodininkauti ar ne? Nėra vieno teisingo atsakymo į šį klausimą. „Sodo knyga“ pirmiausia skiriama tiems, kurie atsako „taip“.

Kartu viliamės, kad ją pavartę dėl sodininkavimo abejojantys žmonės neilgai trukus savame sode pasakys: „Štai šitas augalas mano išpuoselėtas!“ Galbūt norėtumėte sodo, bet jūsų visai nedomina purvini darbai, mėgstamiausių pramogų dešimtuose net paskutinės vietos neskiriate žemės kasimui, o pagalvoję apie kovą su amarais ir kitais kenkėjais tiesiog pašiurpstate.

Žinoma, darbus galite patikėti specialistams, bet sodyboje juk gyvensite jūs, tad tik jums ir reikia nuspręsti, kaip ji turi atrodyti. O tokį teisingą sprendimą priimti neturint sodininkavimo žinių nelengva. Tikimės, kad „Sodo knygoje“ rasite pakankamai informacijos, padėsiančios įsivaizduoti savo svajonių sodybą ir pasirinkti būdus, kaip ją sukurti.

1.2. Sodų tipai

Turbūt jau žinote, koks sodas atitiktų jūsų charakterį ir pomėgius. Galbūt orientuositės į gamtą ir klasikinius pavyzdžius. O gal kursite savito stiliaus sodybą siedami skirtingus elementus. Vis dėlto būtina atkreipti dėmesį į veiksnius, itin svarbius renkantis sodo tipą.

• Šis rytietiškas sodas, sukurtas remiantis fengšui principais, kartu gali tikti ramų poilsį mėgstančiai šeimai.

Renkamės sodo tipą

Pirmiausia reikia atsižvelgti į namą, bendrą gyvenamosios aplinkos pobūdį ir kraštovaizdį. Geriau ir skoningiau, kai namo ir kitų konkrečioje teritorijoje esančių statinių architektūra dera pagal laikmetį ir kultūrinį stilių su greitųjų želdinių išplanavimu. Be abejo, nereikėtų labai išsiskirti iš gamtinės ir architektūrinės aplinkos. Jei darniai įsiliesite į aplinkinę erdvę, malonumą jaus ne tik praeivis, bet ir jūs. Dirbtinumas ir išsiskyrimas iš bendro konteksto per ilgesnį laiką tampa vis pastebimesnis ir ima erzinti net pačius sodybos šeimininkus. Neretai būna, kad kaimynai ar viso miestelio gyventojai nepuoselėja savo aplinkos, tačiau tai nereiškia, jog ir jūs galite netvarkyti aplinkos pagal savo skonį ir poreikius. Galbūt jūsų naujasis sodas kaip tik taps sektinu pavyzdžiu ir žmonės sukurs atnaujinti, tvarkyti želdinius. Nebijokite eksperimentuoti aplinkos dizaino srityje, tik pasitarkite su architektu ar patyrusiu aplinkos dizaineriu.

Per ne vieną kultūrinę epochą susiformavo keletas sodų stilių. Juos galima suskirstyti į septynis pagrindinius sodų tipus. Dar sodą galima sukurti naudojant gėlines. Neretai gaunamas labai įdomus sodas vienoje erdvėje derinant du skirtingus sodo stilius. Galima turėti įspūdingą sodą suliejus kurį nors rytietiško stilių, pavyzdžiui, japonišką arba fengšui, su natūralistiniu.

Rinkdamiesi savo sodybai tinkantį sodo tipą atsižvelkite į šiuos dalykus:

a) sodų tipai: natūralistinis (peizažinis), modernusis, reguliarusis, rytietiškas, šeimos (buitinis), individualusis, kolekcinis;

b) ypatumai: įrengimo kaina ir sudėtingumas, kas kiek laiko atnaujinamas, priežiūros sąnaudos, sodo savininko kvalifikacija, išliekamoji vertė.

	Natūralistinis	Reguliarusis	Modernusis	Rytietiškas
Įrengimo kaina	x	xx	xx	xxx
Įrengimo sudėtingumas	x	xx	x	xxx
Kas kiek laiko atnaujinamas	x	x	xx	xx
Priežiūros sąnaudos	x	xxx	xx	xxx
Sodo savininko kvalifikacija	xx	xx	x	xx
Išliekamoji vertė	x	xx	x	xxx

	Šeimos	Kolekcinis	Gėlinių	Individualusis
Įrengimo kaina	x	xx	xx	x-xxx
Projektavimo ir įrengimo sudėtingumas	x	xx	xxx	xxx
Kas kiek laiko atnaujinamas	xx	x	xxx	x
Priežiūros sąnaudos	x	xx	xxx	xx
Sodo savininko kvalifikacija	x	xxx	xx	x-xxx
Išliekamoji vertė	x	xxx	x	x-xxx

• Ši lentelė padės apsispręsti, kokio tipo sodas jums tinka. Kuo daugiau kryželių, tuo sudėtingiau.

Šeimos, arba buitinis, sodas

Šis sodas skirtas kuo geriau tenkinti visų šeimos narių laisvalaikio pomėgius ir bendrus šeimos poreikius. O jie gali būti kuo įvairiausi: vaikams galbūt svarbiausia žaisti ar sportuoti, mamai turėti šviežių daržovių, prieskonių ir kur padžiauti skalbinius, tėčiui tikriausiai reikia vietos, kad galėtų ramiai paskaityti laikraščius ar savaitgaliais šeimynai lauko kepsninėje paskrudinti kepsnių. Kai kurios šeimos nusprendžia įsirengti lauko baseiną, kitiems svarbiau, kad jų augintiniai turėtų kur palakstyti. Daugėja šeimų, kurioms reikia vieno ar kelių kampelių sode pamedituoti. Tai ir lemia funkcinį sodo suskirstymą, jo stiliaus parinkimą. Šeimos sodui puikiai tiks kelių stilių

elementai, pavyzdžiui, meditacijos vietos gali būti suprojektuotos remiantis rytietiškojo sodo principais.

Tačiau tai nereiškia, kad šeimos sodas gali atrodyti kaip stilių kratinys. Patyręs architektas visus tam sodui reikalingus elementus skoningai sujungs ir pasitelks vientisumo įspūdį teikiančias detales.

Tokio tipo soduose, ypač jeigu juose laiką leis įvairaus amžiaus vaikai, svarbu parinkti saugius, nealergizuojančius augalus. Mažyliai gali nejučiom susižeisti, jei sode bus dygliuotų augalų netoli takelių ar žaidimų aikštelių. Taip pat reikėtų vengti augalų su ryškiaspalviais nevalgomais ar net nuodingais vaisiais, nes vaikai mėgsta viską ragauti.

Tokiame sode paprastai įrengiamas baseinas ar baseinėlis vaikams. Reikalinga ir pavėsinė, terasa. Iš karto reikia numatyti vaikų žaidimų zoną, sporto vietą vyresniems vaikams ir suaugusiesiems, mėgstantiems aktyvų poilsį. Atidžiai, atsakingai reikia suprojektuoti sodo apšvietimą, kad ir sutemus jame būtų šviesu, jauku. Praktiškumas ir patogumas – svarbiausi šio tipo sodo kriterijai.

Rytietiškas sodas

Šis sodas kartais vadinamas japoniškuoju sodu. Jis susieja tradicinius įvairių Rytų šalių interjero ir eksterjero stilius, kaip antai dzeną, fengšui ir pan. Tai ne tik kaip bonsų suformuotos medelių lajos, tačiau ir stilingi vandens telkiniai, daug akmenų kompozicijų, reljefo ypatumai, tam stiliui būdingos augalų kompozicijos ir mažosios architektūros detalės. Rytietiškojo stiliaus filosofija yra tokia: sodas turi žadinti ramybės, natūralios gyvenimo tėkmės jausmą, rodyti darną ir glaudų žmogaus ryšį su gamta. Projektuojant tokius sodus reikia nepaprastai jausti aplinką. Antraip, žiūrint buitiskiškai, galima sukurti kičą arba rytietiškojo sodo parodiją.

Vienas svarbiausių Rytų filosofijos principų yra suderinti visas penkias stichijas: vandenį, žemę, medį, orą ir ugnį. Todėl šias stichijas perteikiantys sodo elementai turi būti savo vietoje ir tinkamo dydžio. Vanduo sode reiškia gyvenimo ir energijos tėkmę, nepastovumą. Akmuo simbolizuoja

- Remiantis fengšui principais įrengtas sodas suteikia ramybei ir darnai.
- Rieduliai rytietiškuose soduose simbolizuoja vandenį, todėl įrengiami šiek tiek paaukštintų akmenų plokščių takai.
- Išskirtinis rytietiškojo sodų akcentas – įvairiai suderinti akmenys, ypač kai salelėse tarp jų žydi japoninės azalijos.

amžinybę, tvirtumą, jėgą. Todėl rytietiško sodo kūrėjas turi žinoti gamtos ir gyvenimo dėsnius, mokėti juos suderinti. Tada tokiame sode žmogus atsipalaiduos, sielą susies su protu, susilies su amžinu gamtos pulsavimu, nebejus laiko.

Kitas tokių sodų principas yra natūralumas – juose naudojamos tik natūralios kilmės medžiagos: mediena, nendrės, bambukai, akmenys, žvirgždas, samanos ir pan. Iš medžių dažniausiai sodinamos pušys, simbolizuojančios ilgaamžiškumą ir pastovumą. Plaštakiškieji ir kiti iš Rytų kilę klevai (dažnai raudonlapės jų veislės), rododendrai, azalijos, raugerškiai suteikia rytietiško spalviškumo, gyvumo. Šiaip daugumą augalų sudaro visžaliai medeliai ir krūmai, kad sodas būtų gražus ir gyvas visais metų laikais

Dažnai vandenį tokiuose soduose pakeičia smėlio ar žvirgždo ploteliai su juose pūpsančiais akmenimis ar žalioomis salelėmis. Grėbliu žvirgždas suvagojamas, kad iš šono krintant šviesai atsirastų šešėlių žaismas, primenantis vandens raibulius aplink uolas, salas. Salelės kartais apsoadinamos žemais formuojamais augalais, o vietoje samanų galima auginti žemaūgius čiobrelius ar šilokus.

Vienas iš būdingų elementų didesniame rytietiška jame sode yra arbatos gėrimo namelis. Aplinka prie namelio sukuriami ypač puošni ir primena miniatiūrinį pasivaikščiojimams tinkamą parkelį. Kaip žinome, rytietiškos arbatos gaminimo ir gėrimo ceremonijos yra senas tradicijas turintis kultūrinis paveldas.

Natūralistinis, arba peizažinis, sodas

Toks sodas dažnai primena laukinę gamtą. Medžių ir krūmų grupės derinamos su tai augavietei būdinga žoline augalija. Taip pat naudojami ir kiti tam vietovaizdžiui būdingi gamtinės aplinkos elementai: samanos, žvirgždas, uolienos, reljefo fragmentai, sauso medžio detalės ir panašiai. Čia nelabai tiktų moderniojo stiliaus mažoji architektūra ar elementai, pavyzdžiui, matomi lauko šviestuvai, šiuolaikinio dizaino ir medžiagų lauko suoliukai, šiukšliadėžės, augalai gėlinėse ir kitos panašios detalės.

Natūralistinių stilių gana lengva susieti su sodybų supančia gamta. Paprasčiausiai reikėtų link sodybos pakraščių po truputį įtraukti natūralios gamtos detalių ir vietinių rūšių augalų. Taip gaunamas perėjimas iš dirbtinai sukurto sodo į natūralią gamtinę aplinką.

Kurdami natūralistinį sodą peržvelkite keletą gražių gamtos vaizdų nuotraukų. Pasižymėkite labiausiai patiku-

sias vietas, išnagrinėkite reljefo, augalų, negyvosios gamtos detalių kiekio ir tūrio santykį. Tada parinkę kraštovaizdžio perkėlimo į jūsų sklypą mastelį galėsite suformuoti reljefą, parinkti augalus, akmenis, kitus sodo elementus.

Kartais šeimininkams pasiseka savo sklype išsaugoti keletą natūralių gamtos vietų. Tada galutinai tvarkant tokią aplinką užtenka atkurti natūralias sklypo vietas. Sujungiant sodybos dalis galima sodą šiek tiek papildyti tam kraštovaizdžiui būdingais gamtos elementais, pavyzdžiui, žoliniais augalais, puskrūmiai, akmenimis ar žvirgždo ploteliais.

Modernusis sodas

Modernusis sodas labai populiarus Vakarų šalių miesto tipo gyvenvietėse. Jam būdingas funkcinis augalų grupių išdėstymas, derinių atsikartojimas, medžių ir krūmų polajų mulčiavimas, kietos dangos takai ir apšvietimas. Funkcinis augalų grupių išdėstymas reiškia, jog augalai naudojami ne tiek dėl savo puošnumo, bet kad būtų praktiškai naudingi: užstotų nuo vėjų ar pašalinių žvilgsnių, uždengtų kokias nors sienas, šiukšlių ar komposto dėžes, daržus, šulinius ir pan. Vejos paprastai įrengiamos vientisame plote, kad būtų patogų pjauti. Beveik visada įrengiamos ir požeminės automatinės vejų laistymo sistemos. Vejomis nuo mulčiuotų zonų atriboti naudojami įvairaus tipo vejų borteliai ar zonavimo juostos. Taigi gaunama nemažai gamtinės aplinkos dirbtinumo elementų, tačiau tokius sodus kur kas lengviau ir paprasčiau prižiūrėti. Kadangi žmonėms labai trūksta laiko sau ir savo namams, tai šio tipo sodas itin populiarėja.

- Natūralistinį sodą sudaro tam regionui būdingi augalai – pušų ir kadagių masyvai.
- Moderniajame sode suformuotas reljefas ir susodintos kontrastingų augalų grupės, panaudoti šiuolaikiniai šviestuvai.
- Senovinėje sodyboje jaučiama kelių sodų stilių įtaka.

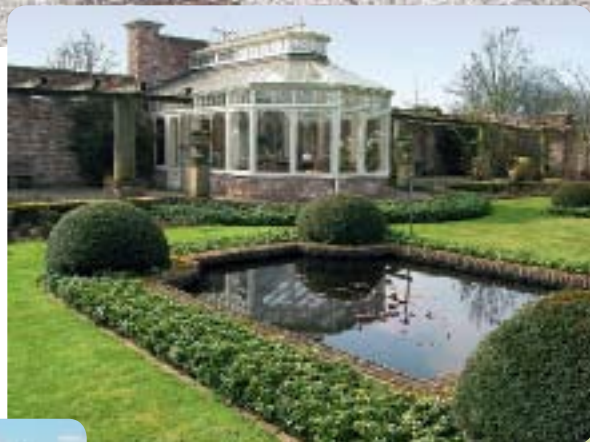

Reguliarusis sodas

Ankstesniais amžiais šis sodas buvo mėgstamas prie dvarų ir turtuolių namų. Romos imperijos laikais tai buvo vienas iš didingos kultūros išskirtinumo elementų. Žlugus Romos imperijai šio tipo sodai paplito ir po kitas aristokratiškas šalis: Angliją, Prancūziją, Čekiją, Olandiją. Net Rusijos turtuoliai prie savo dvarų įsirengdavo reguliaraus išplanavimo sodus. Šiuose soduose gausu figūriškai apkarpytų medžių ir krūmų, įvairaus aukščio karpomų žaliasienių ir gyvatvorių, įvairių raštų bordiūrinių gyvatvorėlių, žaliųjų arkų. Baseinai reguliariojo tipo soduose taip pat taisyklingų geometrinių formų, dažnai su kaskadomis ir fontanais. Skulptūros, mažosios architektūros detalės pabrėžtinai prabangios ir didingos.

Šiuolaikinių reguliariųjų sodų kuriama nedaug. Dažniau būna atskirų elementų visuomeniniuose želdynuose, prie mokyklų, muziejų, religinės paskirties statinių. Iš dalies ir lietuvių etnografiniai želdiniai, kai gėlynai būdavo apsodinami rūtų gyvatvorėlėmis, priskirtini prie šio sodų tipo. Šiuolaikiniuose soduose kartais pasitaiko viena iš seniesiems reguliariesiems sodams būdingų detalių – labirintas. Jis suformuojamas iš karpomų gyvatvorių ir dažnai jo viduryje pastatoma skulptūra ar koks kitoks mažosios architektūros statinys.

- Reguliariojo sodo poilsio aikštelėje net skulptūros išdėstytos simetriškai.
- Tvenkinys su simetriškais akcentais reguliariajame sode.
- Nepaprastai puošnūs ornamentiniai gėlynai būdingi reguliariesiems sodams.
- Moderniajame sode galima derinti įvairių stilijų detales.

Kolekcinis sodas

Šis sodas gali būti skirtas ne tik augalų kolekcijoms kaupiti, bet ir įvairių kitokio tipo daiktų kolekcijoms išdėstyti, nes žmonės kolekcionuoja įvairiausių daiktus nuo uolienuų iki arklių vežimų ar kokių nors padargų. Turbūt yra tekę girdėti apie etnografinių buities rakandų, avilių, inkilų, lauko suoliukų ar net senų žemdirbystės įrankių kolekcijas. Jos taip pat gali būti išdėstytos po atviru dangumi ir priderintos prie želdinių kaip savotiški akcentai.

Augalų kolekcininkai paprastai kaupia kokios nors botaninės augalų šeimos ar genties arba geografinio regiono augalus. Kai kas pamėgęs rožes ar rododendrus, kai kam patinka tujos ar alyvos. Vienoje Danijos sodininko sodyboje, kurios plotas apie 20 arų, yra sukaupta ir skoningai sukomponuota apie 300 rūšių ir kultivarų karklų kolekci-

Gėlinių sodai

Tokie sodai jau įsitvirtina didmiesčiuose. Dėl vietos stokos jie įrengiami prie įėjimų į namus ar įstaigas, terasose, prie lauko kavinių. Prie šio tipo priskirtini ir balkonų, taip pat ant plokščių stogų įrengti sodai. Kartais žemės ploteliai iš karto projektuojami stacionariose gėlinėse. Šiuo atveju augalams skiriama daugiau dirvožemio, projektuojant konstrukcijas paslepiama vandens pertekliaus nubėgimo sistema.

Vertikalūs želdinimai taip pat remiasi gėlinių sodinimo sistemomis. Čia kalbame ne apie želdinimą vijokliniais augalais, bet apie tokį želdinimą, kai nedideli augalai sodinami į sienoje padarytas kišenes. Taip galima išgauti įspūdingus spalvų ir formų derinius. Tai padaryti technologiškai sudėtinga, todėl vertikaliau juo pastatų sienų žel-

- Kolekciniai želdiniai sukomponuoti iš erikinių šeimos augalų.
- Gėlynėlis plačiame gėliapuodyje – spalvingas sodo akcentas.
- Namų stogas apželdintas gamtos augalais, todėl jis susilieja su aplinka.

ja. Tokios vienos genties kolekcijos turi didelę kultūrinę, mokslinę ir išliekamąją vertę. Svarbu skoningai išdėstyti augalų grupes ir sudaryti jiems tinkamas augimo sąlygas, kad augalai būtų sveiki ir vešlūs.

Geografinio regiono kolekcijos dar įdomios ir tuo, kad čia paprastai derinami medžiai, krūmai, puskrūmiai ir žoliniai to regiono augalai. Taip galima sukurti tai vietovei būdingą kraštovaizdį. Ir augalai tokiuose natūraliuose deriniuose dažnai kur kas geriau auga vienas šalia kito, nes tos rūšys puikiai fiziologiškai susiderinusios per daugelį tūkstančių ar milijonų metų.

Tačiau kolekcininkams sode dažnai pritrūksta vietos. Tada senesnių ar ne tokių vertingų veislių ar rūšių augalų atsisakoma, o į jų vietą sodinami nauji. Taip atnaujinama kolekcija ir ištaisomas komponavimo klaidos.

dinimu užsiima tik profesionalai. Be to, šis sodas vienas brangiausių įrengimo ir priežiūros prasme. Labai svarbu parinkti augalus, kurių šaknys būtų atsparios šalčiui.

Apželdinti stogai gali būti meno kūrinys, jei sėjama ne žolė, o sodinami įvairūs puskrūmiai, gėlės ir kiliminiai augalai. Jau projektuojant namą reikėtų numatyti žaliąjį stogą – tada bus apskaičiuojamas stogo konstrukcijų tvirtumas, įrengiama reikalinga hidroizoliacija, drenavimo sistema. Be abejo, tokie stogai yra vienas malonumas akiai ir širdžiai, nes šis grožis matomas iš toli.

Individualusis sodas

Jis kuriamas atsižvelgiant į šeiminingo pomėgius, asmeninius norus ir bendrą aplinkos kontekstą. Toks sodas kelia tam tikrus jausmus ir pojūčius. Aišku, tos būsenos

būdingos savininkui, tačiau visai netikėti jausmai gali apimti ir svečią. Sodas gali priminti vaikystę, pirmąją meilę ar lankytas labai gražias ir ilgam atmintyje išlikusias vietas.

Kai kurie žmonės nori šiek tiek šokiruoti svečius netikėtomis idėjomis, originaliomis kompozicijomis ir detalėmis, akcentais. Tokie sodai kartais tampa naujos mados arba naujo stiliaus pradininkais. Šiuo atveju didelis paties sodo savininko indėlis.

Individualumas ir intucija – be abejo, yra šio laikmečio ir ateities dizaino pagrindas. Šabloniškumas, kitų žmonių jausmus perteikiantys spalvų ir formų deriniai nėra geriausias pasirinkimas. Todėl kuriant sodą svarbu išgauti individualumą ir jausmus išreiškiančius architektūrinius spalvų ir formų derinius. Sode sukurti spalvų ir formų deriniai turėtų būti ne vien gražūs, bet kartu šeiminingams padėti ugdytis, sveikintis ir tobulėti.

Etnografinis, arba kaimiškas, sodas

Etnografinis stilius dabar Lietuvoje atsigauja. Mūsų šalyje išlikusios gėlių darželių sodinimo tradicijos pagal geografinius regionus: dzūkų, aukštaičių, suvalkiečių ar žemaičių. Šiuolaikiniai tradicijų tyrėjai surinkę nemažai medžiagos apie darželių ornamentus, jų išdėstymą, gėlių ir krūmų rūšis. Mėgstamus sodybu medžius sodindavo prie sklypų ribų, taip susidarydavo apsauginės gyvasienės. Be to, lietuviai mėgsta sodinti proginius medžius gimus vaikui ar norėdami įamžinti kitą nekasdienį šeimos gyvenimo įvykį. Tam pasirenkami tradiciniai vietiniai ilgaamžiai medžiai: ąžuolai, liepos, klevai, uosiai, pušys. Prie įėjimo į sodybą dažnai vešėdavo namų erdvę saugantys augalai, kaip antai šermukšniai ir putiniai. Norėdami kurti kaimiško stiliaus sodybą kreipkitės į Liaudies buities muziejaus specialistus, įvairiose mokymo įstaigose, kuriose mokymo programos susijusios su menais, istorija, architektūra dirbančius profesionalus.

Patarimas Norėdami atnaujinti seną

sodybą nustatykite ne tik sklypo ypatybes ir svarbiausius jo elementus, bet ir pasidomėkite jos istorija. Be to, sodybą stebint ištikus metus lengviau susidaryti vaizdą, kokia ji buvo anksčiau.

- Tuščią, lygią pievelę supa tamsių spalvų spygliuočiai su svyruoklėmis lajomis, vadinasi, šio individualiojo sodo savininkas santūrus, intravertiškas.
- Individualusis sodas su rytietiškais motyvais. Savininkui būdingas asketiškumas, jis gerbia senąsias tradicijas.
- Individualiajame sode matyti apskriti reguliariojo tipo gėlynai ir toluomoje retro stiliaus skulptūra. Šeiminingai būdingas aristokratiškumas ir romantiškumas.
- Kaimiškas želdynėlis dera prie namo architektūros ir visos aplinkos. Tvoroje įpinti etnografinio stiliaus akcentai – mediniai vežimo ratai.

2.6. Lauko baldai

Lauko baldai svarbūs žmogaus patogumui, poilsiui ir kartu gali būti puikia sodo puošmena, todėl būtina dėmesingai juos projektuoti ir suderinti su aplinka. Rinkdamiesi baldų tipą ar konkretų modelį turite būti apsisprendę dėl jų dydžio, patogumo ir priežiūros.

Stacionarūs lauko baldai

Stacionarūs lauko baldai dažnai gaminami iš medžio, metalo, akmens ar betono. Kartais naudojama ne viena medžiaga, pavyzdžiui, medis dažniausiai derinamas su kitomis medžiagomis. Šios kategorijos baldai yra sunkūs, todėl statomi ant kieto pagrindo arba tvirtinami ant specialiai išlietų stulpinių pamatėlių. Rėmas dažnai gaminamas iš metalo, o sėdimoji dalis ar stalviršis iš medžio.

Patarimas Pats patvariausias, specialistų nuomone, tikmedis. Jo beveik nereikia papildomai apdirbti drėgmei atspariomis medžiagomis ir laku. Tikmedžio baldai, ilgai būdami po atviru dangumi, po kurio laiko įgauna sidabriškai pilkšvą toną. Jį galima nuvalyti šiltame vandenyje suvilgytu šepetėliu. Kad šie baldai neišblukytų ir neprarastų spalvos, patartina kartais ištepti tikmedžių aliejumi.

Lapuočių mediena turi daug gerų savybių. Ji gerai atlaiko drėgmės ir temperatūros svyravimus, lėtai reaguoja į aplinkos sąlygų pakitimus. Mūsų drėgname klimato sodo baldai iš lapuočių medžių – geriausias sprendimas. Kartais sodo baldai gaminami iš akacijos, eglės ar kitos pigesnės medienos. Tačiau ilgesnį laiką būdami drėgmėje po truputį brinksta, o būdami tiesioginiuose saulės spinduliuose džiūsta.

AKMENS BALDAI

Įdomūs lauko baldai daromi iš pjauto akmens plokščių. Jos sutvirtinamos uždaromis jungtimis arba stipriais kljais. Ant šaltų paviršių dedamos pintos ar siutos pagalvėlės. Įdomūs lauko baldai kuriami iš tašyto akmens. Jų paviršiumi gaminant galima suteikti įvairaus šiurkštumo efektą. Labai įdomūs tašyto akmens deriniai su mediena, kaltiniu metalu.

MEDŽIO BALDAI

Daugiausia stacionarių lauko baldų gaminama iš natūralaus medžio masyvo: ažuolo, uosio, pušies, maumedžio. Įdomūs ir originalūs baldai gaminami iš ištisinių apvalių rąstų, šakų ar net kietmedžio kelmų. Parenkant reikiamos formos, tinkamo išlinkimo dalis sukonstruojamas vienetinis baldas. Viršutinės medienos detalės, ypač skersinio pjūvio, apdailinamos ir apsaugomos uždengiant iš metalo lakšto pagamintais stogeliais. Kad lauko baldai tarnautų kuo ilgiau, juos reikės lakuoti, impregnuoti, tepti medžiui skirta alyva.

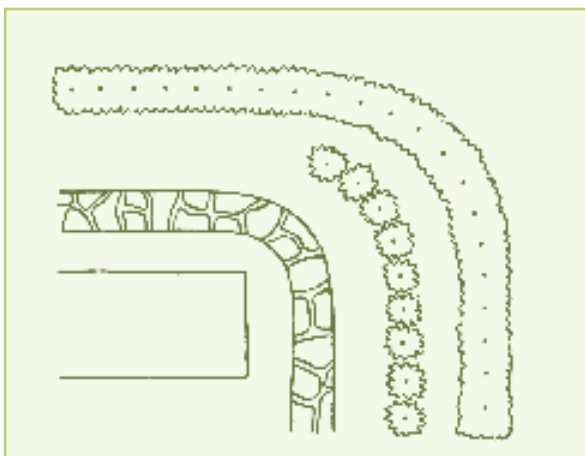
Kilnojami lauko baldai

Kilnojami lauko baldai gaminami iš dar įvairesnių medžiagų: ištisinio plastiko, pinto plastiko, medienos, įvairių metalo lydinių.

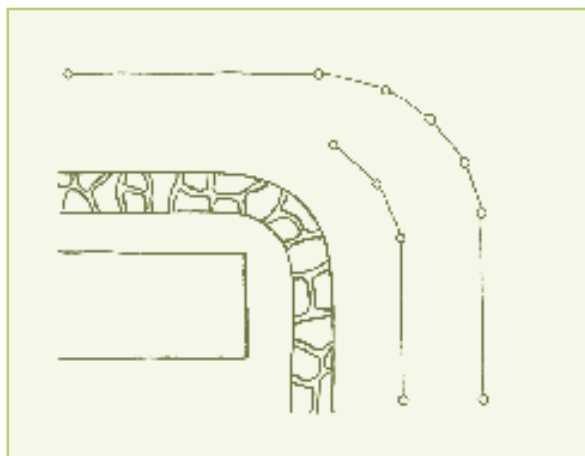
MEDINIAI BALDAI

Mediniai lauko baldai nuo seno populiarūs ir mėgstami. Sulankstomos konstrukcijos baldus lengviau sunėšti

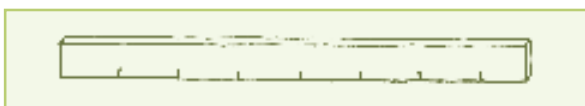
GYVATVORIŲ SODINIMAS

1. Numatykite gyvatvorės vietą ir tipą, parinkite augalus. Pavyzdžiui, pirmoje eilėje prie tako 0,5-1 m aukščio laisvai augančių japoninių lanksvų 'Goldmound' eilėje sodinkite, antroje - 2 m aukščio karpomų vakarinių tujų eilę. Išmatuokite gyvatvorės ilgį, apskaičiuokite, kiek reikės augalų. Tarkime, tujų eilė bus 30 m ilgio ir sodinsite kas 0,4 m, tad reikės 76 sodinukų ($30 : 0,4 + 1 = 76$). Jei lanksvų eilė bus 12 m ilgio ir sodinsite kas 0,5 m, reikės 25 sodinukų ($12 : 0,5 + 1 = 25$).

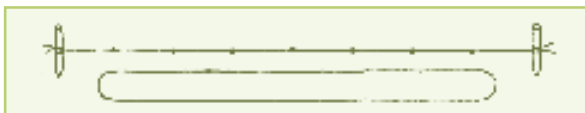
2. Numatytos gyvatvorės vietoje įkalkite keletą kuoliukų ir tarp jų ištempkite virvę taip, kad ji eitų būsimos gyvatvorės linija.

3. Paimkite 1,5-2 m ilgio lentą arba lazda ir ant jos dažais arba kreida padarykite atžymas tokiais tarpais, kokiais sodinsite augalus (mūsų pavyzdyje lanksvoms kas 0,5 m, tujoms kas 0,4 m).

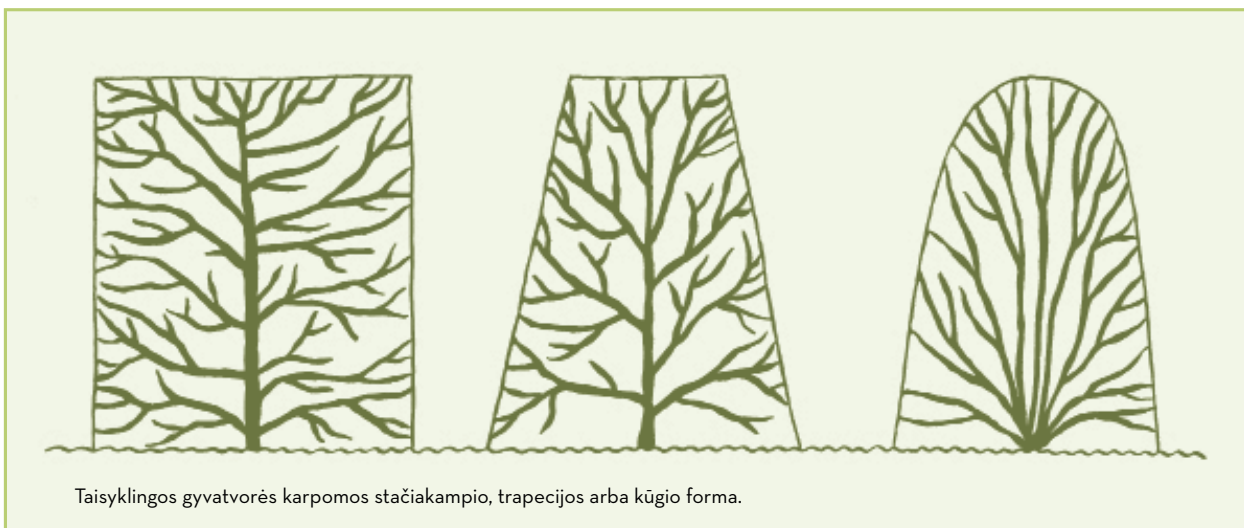
4. Prie numatytos gyvatvorės linijos padėkite matavimo lazda. Ties padarytais žymenimis tiesiai po virvute kuoliukais pažymėkite, kur sodinsite augalus, ir paskui iškaskite duobutes. Be abejo, galite apsieiti ir be kuoliukų, o iš karto iškasti duobutes.

5. Jei sodinukai nemaži ir sodinsite gana tankiai (mūsų pavyzdyje tujos), patogiau kasti ne duobutes, o griovelį. Sodinimo vietas pažymėkite greta griovelio arba dažais ant virvutės.

6. Augalus sodinkite tiksliai pažymėtose vietose. Virvutė turi likti vienoje visų sodinukų pusėje prie pat jų stiebų. Pasodintus augalus palaistykite. Patikrinkite, ar linija taisyklinga. Jei taip, ištraukite kuoliukus su virvute. Pamulčiuokite.

Taisyklingos gyvatvorės karpomos stačiakampio, trapecijos arba kūgio forma.

Sodinant rečiau krūmai nesudarytų išsitiesinės juostos. Laisvai augančiose gyvatvorėse labiau išryškėja atskirų augalų grožis, čia galima auginti puošniai žydinčius ar vedančius dekoratyvius vaisius, taip pat įdomios lapų, šakelių spalvos ar faktūros augalus. Sunykusį augalą nesunku pakeisti kitu panašiu.

GYVATVORIŲ AUGALŲ EILĖS

Dažniausiai užveisiamos vienaeilės gyvatvorės. Medžiai ar krūmai sodinami tankiai, greta augančių augalų šakas nuo pat apačios galima supinti. Suaugusi tokia gyvatvorė bus nepraeinama. Dviejų arba trijų eilių gyvatvorės užima daugiau vietos, bet jos geriau apsaugo ir užstoja sodybą, jose tinkamesnės sąlygos paukščiams ir vabzdžiams. Augalai išdėstomi šachmatiškai, t. y. ten, kur pirmoje eilėje yra tarpas, antroje sodinamas augalas, trečioje paliekamas tarpas. Tokiais atvejais augalai eilėje sodinami rečiau negu vienaeilėje gyvatvorėje. Nereikėtų sodinti trijų eilių panašaus aukščio augalų gyvatvorės, antraip vidurinė eilė negautų pakankamai šviesos ir sunyktų. Gražios ir praktiškos gyvatvorės, kai kiekvienoje eilėje sodinami skirtingi augalai: pirmoje (toliausiai nuo sodybos ar atitveriamos zonos vidurio) aukštesni, antroje mažesni, trečioje eilėje, jeigu ji yra, dar mažesni. Pavyzdžiui, aukšta žalioji siena iš liepų pirmoje eilėje, alyvų juosta antroje, žemi dekoratyvūs krūmai trečioje, arba pirma eilė iš aukštų taisyklingai karpomų tujų, antra iš žemų karpomų geltonlapių lanksvų. Kitas variantas – aukščiausi augalai vidurinėje eilėje, o kraštinėse žemesni. Įvairiai derinant spygliuočius ir lapuočius, žaliais ir spalvingais lapais skirtingu laiku žydinčius ir krūmus, gyvatvorė gali tapti tikra sodybos puošmena.

Visiems gyvatvorės augalams turi pakakti šviesos. Jos ypač reikia spygliuočiams, spalvingiems ir gausiai žydintiems lapuočiams. Jei gyvatvorė didesnę dienos dalį bus pavėsyje, parenkami ūksmę mėgstantys augalai.

Visžalės ir vasaržalės gyvatvorės

Jų pasirinkimas priklauso nuo daugelio aplinkybių. Visžaliai augalai geriau uždengia ir apsaugo, žiemą pagyvina aplinką sodria žaluma. Deja, jų asortimentas Lietuvoje nėra didelis. Aukštai gyvatvorėi tinka tik spygliuočiai, o vidutinio aukščio, žemai arba apvadinei galima rinktis kai kuriuos visžalius lapuočius krūmus: bereinučius, buksmedžius, mahonijas, rododendrus, viržius. Tačiau jie jautroki šalčiui ir gana reiklūs dirvožemiui, tad vešlūs augs tik kruopščiai prižiūrimi. Vasaržalių augalų kur kas daugiau. Nuo ankstyvo pavasario iki vėlyvo rudens besikeičiantys lapai, žiedai ir vaisiai sodybą spalvina ir gyvina.

Patarimas Kelerius metus gyvatvorė bus tik eilė mažų sodinukų. Praeis 5 ar 10 metų, kol ji atliks savo funkcijas. Tad jei norite gyvatvorę turėti kuo greičiau, rinkitės sparčiai augančius medžius ar krūmus.

- Augalai turi derėti prie aplinkos ir sodybos stiliaus.
- Taisyklinga dviejų eilių gyvatvorė iš tujų ir buksmedžių, visį augalą joje gerai apšviesti.
- Žema didžialapių hortenzijų gyvatvorė.

- Aukštą taisyklingą kukmedžių gyvatvorę nelengva karpyti, bet ji puikiai atrodo ir yra ilgaamžė.
- Mišri gyvatvorė, pajvairinta spalvingu, aukštu europinio pūkenio 'Rubrifolius' krūmu, gražiai dera prie kitų laisvo stiliaus želdinių.
- Taisyklinga visžalė vienaarūšių kanadinių cūgų gyvatvorė.

Vienarūšių augalų ir mišrios gyvatvorės

Klasikinėse gyvatvorėse sodinami vienos rūšies augalai, bet šiuolaikiniuose soduose ne naujiena ir mišrios – iš dviejų ir daugiau rūšių ar veislių augalų sudarytos gyvatvorės. Jų naudai yra nemažai argumentų: mažesnė rizika, kad pasirinktiems augalams netiks sodybos dirvožemis ir mikroklimatas, lengviau pakeisti vieną augalą kitu, geresnės sąlygos smulkiesiems gyvūnams, galima sodinti visos šeimos mėgstamus augalus, net vaisinius, vaistinius, kvapiuosius. Minusai: sunkiau išsirinkti ir įsigyti sodinukų, gyvatvorė nederės prie griežto, formalaus stiliaus sodybos želdinių, skirtingi augalai tikriausiai augs nevienodai greitai, jiems gali reikėti skirtingo derlingumo, drėgnumo, rūgštingumo dirvožemio.

Mišrioms taisyklingoms gyvatvorėms reikėtų parinkti panašaus aukščio, bet skirtingos spalvos ar faktūros medžius, krūmus. Pavyzdžiui, prie putinalapių pūsenių žaliais matiniais lapais derinami blizgantieji kauleniai, kurių blizgūs lapai vasarą būna tamsiai žali, o rudenį ryškiai raudoni. Ypač gerai tinka tos pačios rūšies veislės, pavyzdžiui, prie žalių vakarinių tujų dera aukso spalvos vakarinės tujos 'Ellwangeriana Aurea' arba blyškiai žalsvos 'Wareana Lutescens'. Laisvų gyvatvorių augalus derinti paprasčiau. Tik reikėtų vengti didelio margumyno, parinkti artimo aukščio ir pločio krūmus, kuriems tinka panašios augimo sąlygos. Tokias gyvatvoretis nesunku pertvarkyti sunykusį ar nepatinkantį augalą pakeičiant kitu. Gyvatvorėje didžiąją dalį (60–80 proc.) turėtų sudaryti vienos – pagrindinės – rūšies augalai, o kiti gali būti tiek vienos rūšies ar veislės, tiek visi skirtingi.

Mišrios spalvingos gyvatvorės puikiai dera prie lygios žalios vejės, bet gėlynų ar dekoratyvinių krūmų grožį geriau išryškina santūresnis žalios spalvos fonas.

Nestandartinės gyvatvorės

Net siaura gyvatvorė kartais užima per daug vietos, ypač mažuose miestų sklypuose. O jei norisi atsitverti nuo smalsių žvilgsnių iš gretimo namo antro aukšto ar paslėpti nevykusiai sumūrytą ūkinio pastato sieną, gyvatvorė turėtų būti dar ir gana aukšta.

LIANOS

Tikra gyvatvorė jų negalima laikyti, nes lianos, kad augtų vertikaliam, būtinos atramos, bet ir vizualiai, ir funkcionaliai šis derinys atitiks gyvatvorėms keliamus reikalavimus. Įvairios lianos skirtingai tvirtinasi prie atramų: vyniojasi stiebais (aktinidijos, citrinvyčiai, sausmedžiai, smaugikai), lapkočiais (raganės), ūseliais (vynmedžiai, vynyčiai), prisilaiko orinėmis šaknimis (gebenės), siurbtukais (vynvyčiai) ar kabliukais (smaugikai). Daugelis lianų

ATSTUMAS TARP GYVATVORĖS AUGALŲ (METRAIS)

Gyvatvorės tipas	Apvadinė (iki 0,5 m aukščio)	Žema (0,5–1 m aukščio)	Vidutinio aukščio (1–2 m aukščio)	Aukšta (2–4 m aukščio)
Taisyklinga vienaeilė	0,15–0,25	0,2–0,3	0,25–0,5	0,4–0,6
Taisyklinga dvieilė		0,3–0,4 (tarp eilių 0,2–0,3)	0,3–0,6 (tarp eilių 0,3–0,5)	0,5–0,8 (tarp eilių 0,4–0,6)
Laisva vienaeilė	0,2–0,4	0,3–0,5	0,5–0,8	0,7–1,5
Laisva dvieilė		0,4–0,8 (tarp eilių 0,3–0,6)	0,6–1 (tarp eilių 0,4–0,8)	1–2 (tarp eilių 0,6–1)

- Vakarinių tujų gyvatvorę nesunku karpyti pageidaujama forma.

auga labai sparčiai – per metus iki 1–3 m, taigi bereikia gerai įtvirtinti atraminę pasirinkto aukščio konstrukciją, kaip antai treliąžą, groteles, ažūrinę tvorą ar tarp atramų ištemptas vielas, ir pasodinti tinkamas lianas. Vynmedžiai, aktinidijos, citrinvyčiai veda valgomus vaisius, taigi nauda bus dvejopa.

VAISKRŪMIAI

Gyvatvorėms puikiai tinka ir daugelis vaiskrūmių, žinoma, ne prie gatvės ar automobilių stovėjimo aikštelės. Žemą gyvatvorę galima suformuoti iš japoninių svarainių arba kamčiatkinių sausmedžių, vidutinio aukščio gyvatvorei tinka aronijos, avietės, gervuogės, valgomieji sausmedžiai, baltieji ir raudonieji serbentai, gražieji svarainiai. Jei vietos mažai, tarp atramų keliomis eilėmis ištempama viela ir prie jos tvirtinamos krūmų šakelės, o atsikišusios išgenimos. Aukštoms gyvatvorėms tinka gudobelės (ypač stambūs ir skanūs vaisiai – švelniųjų ir pošvelniųjų gudobelė), lazdynai, medlievos, įvairios slyvos.

VAISTINGIEJI IR MEDINGIEJI AUGALAI

Yra nemažai gyvatvorėms ir žaliosioms sienoms tinkamų vaistingųjų augalų: jau ne kartą minėtos gudobelės, šeimamedžiai, erškėčiai, liepos, paprastieji putiniai. Dar didesnė įvairovė medingųjų: bitės neša žiedadulkes, nektarą arba lipčių iš daugumos lapuočių medžių ir krūmų žiedų, ypač vertingos amorfos, erškėčiai, karaganos, liepos, medlievos, mešknytės, sausmedžiai.

Medingųjų augalų gyvatvorių nedera užveisti prie gatvių, pramonės įmonių, apskritai ten, kur užteršta aplinka. Tokiose vietose auginamų augalų negalima naudoti nei vaistams, nei maistui.

- Nestandartinė gyvatvorė iš gražių svarainių.

- Medingi ir vaistingi erškėčiai tinka nepereinamoms gyvatvorėms.

Dirva ir sėjimas

Dirva sėjimui turėtų būti nesunki, puri, laidi, silpnai rūgščios arba neutralios reakcijos. Tik erikiniams augalams (bruknuolėms, erikoms, bereinučiams, rododendrams, viržiams) geriau tinka rūgštus (pH 4-5) substratas. Jei sėklų daug arba jos stambios, sėkite tiesiog į dirvą lysvėse ar eilėse, o jei sėklų nedaug, patogiau sėti į inspektus, dėžutes ar vazonus. Šiltnamyje į dėžutes galima sėti jau vasario pabaigoje ar kovo mėnesį. Kuo smulkesnės sėklos, tuo sekiau sėjamos. Pačios smulkiausios (alksnių, jazminų, katalpų, lanksvų, pūslenių, puošmedžių, sidabrakrūmių, šermukšnių, veigelių), taip pat pušų sėklos tik plonai užberiamos puriu, smulkiu substratu, stambesnės ir kai kurios vidutinio dydžio (bukų, hamamelių, maumedžių, skroblių, tulpmedžių, uosių, žagrenių) sėklos sėjamos kiek giliau – 1-2 cm, vidutinio dydžio sėklos (daugumos spygliuočių, klevų, liepų, magnolijų, putinų, sausmedžių, sedulų, žirnmedžių) užberiamos 2-4 cm storio dirvos sluoksniu, o stambiausios (kaštonų, lazdynų, riešutmedžių) sodinamos 5 cm gylyje. Erikinių augalų, beržų ir kartuolių sėklos visai neužberiamos, tik delnu prispaudžiamos prie substrato, dėžutės pridengiamos. Nepamirškite pasižymėti, kur ką pasėjote.

Sėklų ir sėjinukų priežiūra

Pasėję reguliariai laistykite, kad dirva visada būtų drėgna. Vazonus ar dėžutes galima pridengti stiklu ar plėvele, bet reikia palikti vėdinimo plyšius. Sėkloms sudygus dėžu-

tės atidengiamos, laistoma rečiau. Tų pačių metų rudenį arba kitą pavasarį sėjinukai pikuojami. Šio darbo negalima atidėlioti, nes per porą metų tankiai sudygusių sėjinukų šaknys įsiskverbia giliai, susipina, todėl iškasant ir sodinant sužalojamos, o augalai ilgai skursta. Stambesnius, greičiau augančius medžius ir krūmus galima iškart sodinti lysvėse, kur jie augs iki perkėlimo į nuolatinę vietą, arba į eiles pauginimui. Smulkūs daigai, ypač lėčiau augančių

medžių ir krūmų (erikinių augalų, puošmedžių) pikuojami į dėžutes išaugus pirmiems tikriesiems lapams. Po metų dvejų jie persodinami į vazonėlius arba lysves ir ten auginami iki sodinimo į nuolatinę vietą.

Vegetatyvinis dauginimas

Šio dauginimo esmė - naujo augalo išauginimas iš nedidelės medžio ar krūmo dalies (pumpuro, šakelės, šaknies). Čia aprašomi patys paprasčiausi, nereikalaujantys daug darbo, išlaidų ir įgūdžių dauginimo būdai.

Dauginimas atlankomis

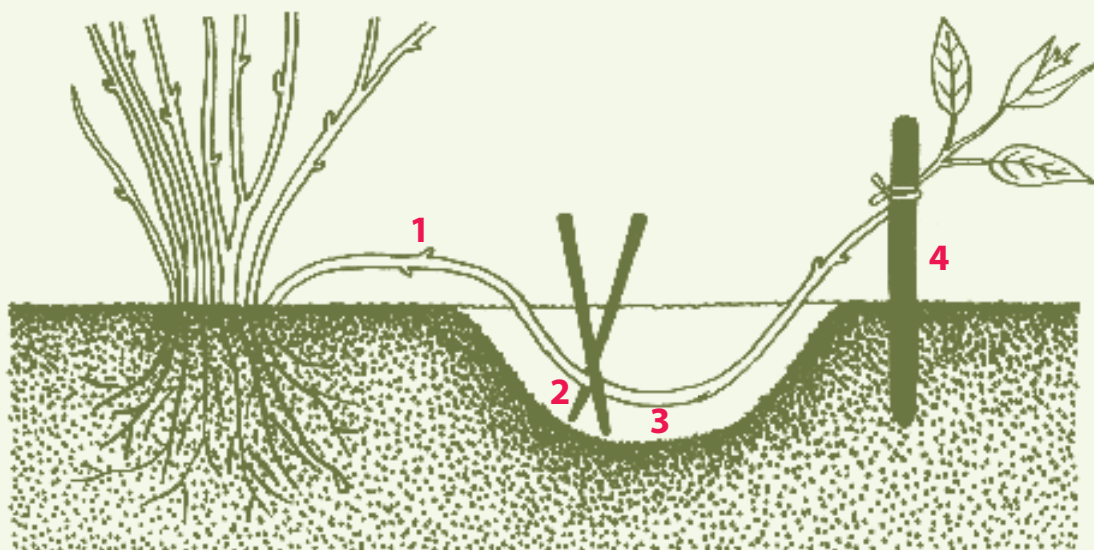
Tai labai paprastas ir pigus, bet retai medelynuose taikomas dauginimo būdas, nes iš vieno augalo galima išauginti tik keletą naujų. Taikomas lianos ir krūmams lankščiais, besidriekiančiais, šliaužiančiais stiebais. Netoli krūmo, kurį dauginsite, iškaskite 10–20 cm gylio ir kiek didesnio skersmens duobę nuožulniais kraštais. Atlenkite jauną, sveiką krūmo ar lianos stiebą taip, kad jo vidurinė ar viršutinė dalis, bet ne viršūnė, būtų duobėje. Stiebą pritvirtinkite keliais įsmeigtais ir sukryžiuotais pagaliukais. Šaknytis skatina negilus įstrižas pjūvis apatinėje stiebo dalyje, bet jis nėra būtinas. Duobę su augalo stiebu užpilkite puria žeme, kompostu ar smėlio ir durpių mišiniu, lengvai suspauskite. Kyšančią viršūnę pakelkite ir pririškite prie įsmeigto kuoliuko. Paskui tereikia laistyti per sausras. Daugelis krūmų atlankų įsišaknija per pusę metų ar metus. Geriausia atlankas atlenkti pavasarį, o kitą pavasarį naują augalą jau galima atkirsti ir persodinti. Taip dauginami erikiniai augalai, forsitijos, kalikantai, lazdynai, raugerškiai, sedulos, sidabrankūmiai ir netgi sunkokai besidauginančios magnolijos. Lianas (aktinidijas, gebenes, vijoklines hortenzijas, raganės, sausmedžius, smaugikus, vynvyčius) ir krūmus besidriekiančiais stiebais (kai kuriuos kaulenius, Fortūno ožekšnius, žiemes) šiuo būdu dauginti dar paprasčiau: užtenka paguldyti stiebą ant žemės ir keliose vietose užpilti žeme. Paprastai jau per vieną sezoną stiebai išleidžia po keletą šaknų kuokštų. Belieka stiebą sukarchyti, iškasti ir persodinti įsišaknijusius sodinukus.

DAUGINIMAS AUGINIAIS (GYVAŠAKĖMIS)

Populiariausias ir dažniausiai taikomas iš vegetatyvinio dauginimo būdų. Tinka beveik visiems krūmams ir kai kuriems medžiams, iš vieno augalo galima išauginti keliasdešimt naujų. Paprasčiausia dauginti sumedėjusiais auginiais rudenį arba pavasarį lauke ir pusiau sumedėjusiais vasarą šiltnamyje, inspekte ar uždengiamoje dėžėje.

Dauginimas auginiais rudenį arba pavasarį

Rudenį arba pavasarį dauginami vidutinio dydžio ir aukšti lapuočiai krūmai, lianos, kurios išaugina gana stambius ūglius ir yra atsparios žiemai (dauguma rūšių ir veislių iš alyvų aronijos, deucijos, forsitijos, gudobelės, jazmino, kaulenio, karklo, lanksvos, ligustro, meškytės, pūslenio, putino, sedulos, sausmedžio, serbento, šeivamedžio, veigelės, vynvyčio, žilakrūmio genčių). Rudenį pirmiausia iškaskite apie 30 cm gylio griovelį, vieną sieną padarykite stačią, kitą nuožulnią. Griovelio dugne papildkite 5–10 cm durpių ir smėlio arba smulkaus žvyro mišinio. Į purią, laidžią dirvą šio mišinio galima ir nepilti, nors tokiu atveju padidėja grybinių ligų tikimybė. Dabar galima paruošti auginius: kiek reikia, nupjaukite sveikų, stiprių šiais metais išaugusių krūmų ūglių. Viršūnę pašalinkite, o likusią dalį sekatoriumi arba labai aštriu peiliu supjaustykite į 25–40 cm ilgio dalis (iš kiekvieno ūglio gali išeiti keli auginiai arba tik vienas). Apatinis auginių pjūvis turėtų būti statmenas, maždaug 1 cm žemiau pumpuro. Taip paruoštus auginius susmaigstykite kas 10–20 cm prie stačios griovelio sienelės į dugno mišinį. Maždaug 1/3 auginio turi likti virš žemės paviršiaus. Griovelį užpilkite žeme, ją suspauskite, palaistykite. Po žiemos atlydžių ir pavasarį patikrinkite, ar šaltis neiškilnojo auginių. Per vasarą laistykite. Per sezoną auginiai įsišaknija, rudenį arba kitą pavasarį juos galima iškasti ir persodinti. Šiuo būdu pavyksta padauginti net ir kai kuriuos krūmus ir medžius, nesidauginančius įprastais vasaros auginiais: alyvas, ąžuolus, gledičijas, gudobeles, guobas, kamštenius, kolkvicijas, lazdynus, obelis, pupmedžius, riešutmedžius, šilkmedžius.

1. Atlenkta stiebas.
2. Pritvirtinimas pagaliukais
3. Įpjovimas (nesiekia stiebo vidurio)
4. Pririšta stiebas.

Rudenį dauginama vegetacijai pasibaigus, taigi antroje spalio pusėje arba lapkričio mėnesį, kol neprasidėjo šalčiai.

Pavasarij sumedėjusiais auginiais dauginama kuo anksčiau, kai tik išeina pašaląs, bet augalai dar neišsprogę. Iškasami tokie pat ar kiek seklesni grioveliai, auginiai irgi paruošiami panašiai. Pavasarį taip galima dauginti ir šalčiui jautresnius augalus iš pirmiau minėtų genčių. Jų ūglių geriausia prisikarpyti vėlyvą rudenį ir per žiemą juos laikyti drėgnai ir šaltai (suvyniotus ir įkastus sniego krūvoje arba padėtus šaldytuve). Trūkumas tas, kad dauginti reikia tuo pat metu, kai laukia daugybė kitų darbų sode ir darže, ir kad tinkamas laikas trunka vos porą savaitių.

DAUGINIMAS PUSIAU SUMEDĖJUSIAIS AUGINIAIS

Dauginimas pusiau sumedėjusiais (vasaros) auginiais yra patikimas būdas norintiems išsiauginti daugumą spygliuočių ir lapuočių krūmų, lianų ir kai kurių medžių. Keliasdešimt sodinukų sutalpinsite į dėžę, o keletą galima šaknydinti ir paprastame vazone. Dar reikia pasiruošti substratą: tiks rupaus smėlio ir durpių mišinys, galima naudoti perlito ir durpių mišinį, galiausiai vien smėlį, tik durpių reikės erikiniams augalams. Specialiai dauginimui skirtų žemės mišinių būna ir parduotuvėse. Pirmiausia pilamas apie 10 cm storio drenažo sluoksnis (akmenukai, skalda, stambus žvyras), ant jo paskleidžiamas 15–20 cm storio substrato sluoksnis, išlyginamas. Dėžių ar vazonų dugne turi būti angos vandeniui ištekėti. Prieš sodinant substratas paliejamas, kad visas permirkėtų.

Tinkamiausias laikas – maždaug nuo birželio vidurio iki liepos vidurio. Ūgliai dauginimui skinami nekarštu oru, ryte arba apsiniaukusią dieną. Parenkamos sveikos tais metais išaugusios šoninės lapuočių šakelės. Apatinė jų dalis turėtų būti rusva, sumedėjusi, viršutinė – dar žalia, lanksti. Jos supjaustomos 5–20 cm ilgio gabaliukais – auginiais. Žalios gležnos viršūnės pašalinamos. Apatinis pjūvis – įstrižas, maždaug 0,5 cm žemiau pumpuro, viršutinis – statmenas, 1 cm virš pumpuro. Kiekviename auginyje turi būti ne mažiau kaip 2 pumpurai ar jų poros, geriau daugiau. Apatiniai lapai nukerpami (negalima nuplėšyti!), kiti, jei dideli, nukerpami perpus. Smulkius lapus (bukšmedžių, sidabrakrūmių) galima palikti. Ruošiamus auginius iškart merkite į vandenį, kad neapdžiūtų.

Spygliuočių auginiai ruošiami su pėdele: nuo nukirptos didesnės šakos (ne tiesiai nuo augalo) nuplėšiamos

šoninės šakelės su trupučiu senesnės medienos, jos neapkarpomos, tik ilgas nuplyšusios žievės juosteles galima patrupinti iki 0,5–1 cm.

Auginiai smaigstomi į substratą įstrižai, maždaug 45–60° kampu. Negalima smeigti paties auginio: pirmiausia kuoleliu padaroma skylutė, į ją dedamas auginys ir substratas aplink tvirtai apspaudžiamas. Substrate turi būti maždaug trečdalis šakelės (trumpesnių auginių 3–5 cm, ilgesnių 5–8 cm). Susmaigstyti auginiai apipurškiami vandeniu ir pridengiami. Jei šiltnamio, inspektas ar dėžutė saulėtoje vietoje, dangą (polietileną ar stiklą) būtina užtamsinti. Tam tinka nestoras audinys, dažai, laikraščiai. Dauginant vazone, į jį įsmeigiami keli aukštesni pagaliukai, ant jų užmaunamas polietilenuinis maišelis. Vazonas pastatomas šviesioje vietoje pavėsyje, galima laikyti ir kambaryje ant palangės.

Auginiai geriausiai šaknijasi vienodoje šilumoje (25–30 °C), drėgname ore. Juos būtina kasdien po kelis kartus apipurkšti vandeniu, kad ant lapelių nuolat laikytųsi rasa. Spygliuočiams reikia kiek mažesnio oro drėgnumo negu lapuočiams. Tinka tiek rankiniai purkštuvai, tiek laistytuvai su smulkių skylučių galvute. Substratas atskirai nelaistomas, jis ir taip neišdžiūsta.

Po kelių savaitių dauguma lapuočių auginių, po pusantro ar dviejų mėnesių ir spygliuočiai pradeda šaknytis, leisti naujas šakeles. Tada juos reikia purkšti rečiau (1–2 kartus

Patarimas

Lietuvos medelynuose išauginti augalai dažnai būna ne tokie gražūs kaip atvežti iš užsienio, bet kur kas geriau prisitaikę prie mūsų klimato sąlygų ir atsparūs žiemos šalčiams.

Išsaugokite augalų pirkimo dokumentus. Jei perkate didesnį kiekį arba brangius sodmenis, įsitinkite, kad pirkimo čekyje ar sąskaitoje yra ir augalų pavadinimai, ir pardavėjo rekvizitai.

per dieną), šiltnamį, inspektą vėdinti, dėžutes ar vazonus praverti. Rugspjūčio–rugsėjo mėnesiais auginiai būna jau įsišakniję. Dabar jie laistomi tik pradžiūvus substratui, šiltnamiai ar inspektas laikomas nuolat praviras, nuo dėžučių ar vazonų nuimama danga. Žiemai sodinukai mulčiuojami sausomis durpėmis, truputį pridengiami eglišakėmis, sausais lapais ar nors puriu sniegu. Į lysves susodinami kitų metų pavasarį.

STIMULIATORIAI

Šaknijimąsi gali pagerinti augimo stimulatoriai. Sodininkystės parduotuvėse būna įvairių gamintojų, įvairios sudėties įsišaknijimui skatinti skirtų medžiagų su jų naudojimo instrukcijomis. Geriausiai veikia stimulatoriai, kurių sudėtyje yra indolilacto, indolilsviesto arba naftilacto rūgšties.

SKIEPIJIMAS

Tai populiariausias vegetatyvinio medžių dauginimo būdas. Skiepijama daugelis retesnių, Lietuvoje nederančių arba nelabai žiemai atsparių rūšių ir beveik visos medžių, kai kurios krūmų veislės. Deja, šis būdas ir pats sudėtingiausias. Jei netinka medelynuose parduodamų skiepytų augalų asortimentas, belieka susipažinti su specialiaja literatūra ir paprašyti patyrusio sodininko, kad praktiškai pamokytų šio meno, paskui nemažai praktikuotis su nebrangiais augalais, kol galėsite skiepyti nebijodami sugadinti tiek poskiepius, tiek įskiepius.

Augalų pirkimas

KUR PIRKTI

Patikimiausia naują medį ar krūmą įsigyti iš registruotų, legaliai dirbančių botanikos sodų, miškų urėdijų ir privačių medelynų. Čia jūs gausite ne tik pageidaujama augalą ir patarimų apie jo sodinimą ir priežiūrą, bet ir garantijas, kad sodinukas yra sveikas ir tinkamai prižiūrėtas, o jo pavadinimas užrašytas taisyklingai. Sodininkystės mugėse ir parodose sodmenimis prekiauja ne tik medelynai, bet ir individualūs dekoratyvinių augalų augintojai. Daugelis jų yra patyrę, sąžiningi ir patikimi specialistai, dažnai galintys pasiūlyti retesnių, įdomesnių augalų. Pirkdami turguje iš nežinomų pardavėjų galite sutaupyti pinigų, bet rizikuojate įsigyti visai ne tai, ką ketinate, be to, negaunate jokių garantijų.

SODINUKŲ TIPAI IR SODINIMO LAIKAS

Sodinukai būna įvairūs: ką tik iškasti iš dirvos, išauginti vazone arba su žemės gumulu, apsuktu specialiu audiniu. Pirmieji pigiausi, bet juos reikia iškart saugiai įpakuoti, kad

gabenant neišdžiūtų šaknys, ir kuo greičiau sodinti. Pirkdami apžiūrėkite ne tik stiebus, bet ir šaknis: jos turi būti normaliai išsivysčiusios, neišdžiūvusios, nesužalotos, su daug smulkių šaknelių. Puiku, jei ant šaknų laikosi žemės, ją reikia išsaugoti ir gabenant – nenupurtyti, nesugrūsti per daug augalų į vieną maišą ar dėžę. Augalai plikomis šaknimis pakuojami į drėgną laidų audinį, paskui apsukami polietileno plėvele ar dedami į polietileninį maišą. Jei sodinukų daugiau, patogų juos sudėti į kibirą, dėžę ar didelį maišą ir šaknis užpilti drėgna žeme ar durpėmis. Vasaržaliai augalai iškasami ir sodinami, kai dar yra be lapų, taigi prieš pumpurų sprogamą (paprastai tai būna balandis), arba jau be lapų (spalis). Visžaliai pavasarį sodinami vėliau (antroje balandžio–pirmoje gegužės pusėje), rudenį – anksčiau (antroje rugspjūčio pusėje–rugsėjį). Neatsparius šalčiams augalus geriau sodinti pavasarį.

AUGALAI VAZONUOSE

Tokių augalus paprasta gabenti, juos galima įsigyti ir sodinti bet kada nuo ankstyvo pavasario iki vėlyvo rudens. Tik intensyvaus augimo laikotarpiu (gegužė, birželis) sodinti nerekomenduotina, ypač jei laikosi šilti, sausi, vėjuoti orai. Tokiu metu įsigytus sodmenis geriau su vazonais įkasti į dirvą ir sodinti liepos mėnesį ar vėliau. Pirkdami įsitinkite, kad augalas sveikas, ne per daug apkarpytas, neapdžiūvęs. Blogas ženklas – vazono paviršiuje matomos arba iš vazono dugno kyšančios storos, ilgos šaknys. Smulkios augalo šaknelės, lendančios pro vazono dugne ar šonuose esančias skylutes, taip pat ir truputis vazone augančių piktžolių, priešingai, rodo gerą augalo būklę.

Vazonai būna pripildyti nesunkaus, laidaus substrato, kuris lengvai sugeria vandenį, bet greitai jo ir netenka, todėl iki sodinimo juos įkaskite aukštesnėje vietoje (kad lyjant nesubėgtų vanduo), o sausu oru laistykite.

AUGALAI SU ŽEMĖS GUMULU

Vis daugiau medelynų augalus kasa su žemės gumulu ir jį iškart apsuka specialiu audiniu ar plėvele. Tokių sodinukų šaknys iškasant ir gabenant išlieka sveikos. Pasiklauskite pardavėjo, ar galima sodinti nenuėmus audinio (dažniausiai naudojamas specialus dirvoje suyrantis audinys iš natūralaus pluošto). Nepirkite augalų su pažeistu gumulu, iš audinio byrančia sausa žeme ar aiškiai matomomis storomis apkapotomis šaknimis. Jiems sodinti tinkamas laikas kiek ilgesnis negu iš dirvos iškastų sodinukų: balandis ir gegužė (iki sulapojimo), rugsėjis, spalį, netgi lapkričio pradžia iki užšalant. Apsaugoti nuo saulės ir vėjo jie gali kelias dienas ar net savaites palaukti sodinimo, tik svarbu, kad žemė neperdžiūtų, tad ją reikia palaistyti ir pridengti. Jei sodinsite tik po savaitės ar dar vėliau, gumulą įkaskite į žemę arba užpilkite drėgna žeme ar durpėmis. Stiebas turi laikytis staciai, didesnius augalus reikėtų pririšti prie tvirtos atramos.

Patarimas

Kvadratinuose vazonuose auginamų sodinukų šaknys nesusisuka, todėl, jei turite galimybę rinktis, įsigykite ne apvaliuose, o kvadratinuose vazonuose išaugintus augalus.

Kad ir kokio tipo būtų sodinukas (plikomis šaknimis, vazone ar su žemės gumulu), nešdami laikykite jį iš apačios, o ne už stiebo. Susiraukšlėjusi jaunų ūglių žievė rodo, kad augalas apdžiūvęs. Plikos šaknys saulėje ir vėjuje apdžiūsta ir gali žūti per 15 minučių. Jei ūgliai ir šaknys atrodo apdžiūvę, apvytę, iki sodinimo kelioms valandoms šaknis pamerkite į vandenį.

Sodinimas

DIRVOŽEMIS

Kai dirva paruošta, vietos numatytos, sodinukai išauginti arba nupirkti, galima sodinti. Pačių išaugintus sodmenis dieną ar nors kelias valandas prieš iškasdami palaisdykite, kad žemė geriau laikytųsi ant šaknų. Jei sodinsite į prastą, nelaidžią, nederlingą, labai sunkią ar itin lengvą dirvą, šaknims užberti turėkite juodžemio arba komposto, smėlio ir durpių mišinio. Prieš sodindami vazonuose išaugintus sodinukus būtinai pasiruoškite nesunkaus, puraus, derlingo žemės mišinio. Tai ypač svarbu, jei natūrali dirva sunkoka ar nelabai derlinga. Iš šio mišinio padaromas tarpinis sluoksnis tarp vazone buvusio substrato ir dirvos. To nepadarius sodinuko šaknys nesiskverbs į kur kas prastesnę žemę, negu buvo vazone. Be to, per sausras jos greitai išdžius, o laistant ar lyjant vanduo nespės susigerti į aplinkinę dirvą, subėgs į laidų vazone buvusį substratą ir šaknys mirks. Rododendrų ir kitų erikinių augalų sodinimui reikia turėti rūgščių (pH 3,5–4,5) durpių (puikiai tinka pigios kraikinės lietuviškos durpės). Sodinant bugienius, hamamelius, hortenzijas, magnolijas, stefanandras, daugumą spygliuočių (išskyrus kukmedžius) taip pat reikia įmaišyti rūgščių durpių į dirvą ar paruoštą žemės mišinį.

DUOBĖS

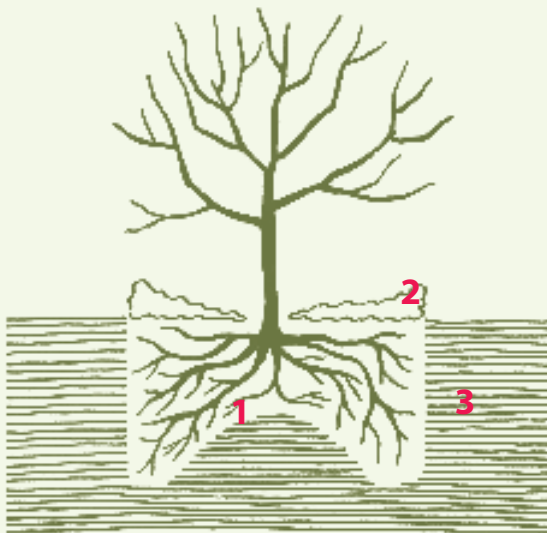
Duobės kasamos tokio dydžio, kad laisvai tilptų augalo šaknys. Iškasant šaknys jau ir taip nukentėjo, tad sodinant reikėtų išsaugoti jas visas ir netrumpinti, geriau padidinti duobę. Daugumai krūmų pakanka 0,3–0,5 m gylio ir 0,5–0,8 m pločio duobių, medžiams dažniausiai reikia didesnių: apie 0,5–0,8 m gylio ir 1–1,5 m pločio. Duobės sienelės turėtų būti statmenos ar tik truputį nuožulnios, dugne dirva kastuvu supurenama. Jei augalo šaknys auga kuokštu, duobę šonuose kaskite gilesnę negu viduryje arba duobės dugne įberkite porą kastuvų žemių, kad iškiltų kauburėlis. Duobės dydį galima pamatuoti atsargiai įkeliant neišpakuotą sodinuką: tinkamoje duobėje jo šaknys laisvai tilps, šaknies kaklelis atsidsurs truputį žemiau duobės krašto. Duobė turėtų būti dukart gilesnė ir platesnė už vazoną, su kuriuo pirkote augalą.

Sodinukų sodinimas į duobes

Paruošę duobes imkitės sodinukų. Lapuočiams plikomis šaknimis nukarpomi ar nuskinami lapai, pašalinamos silpnos, susikryžiausios, sužalotos ar sausos šakelės, perpus patrupinamos labai ilgos. Atidengiamos šaknys, jei yra sužalotų, jos iškarpomos. Sodinukas dedamas į duobę ant kauburėlio, šaknys paskleidžiamos. Jei ant šaknų laikosi žemės gumulas, jo nereikia ardyti. Per duobę permetama lentelė ar lazda – ji padės sodinti tinkamame gylyje. Duobė iki pusės užberinama žeme (arba iškasta iš tos pačios duobės, jeigu ji puri ir derlinga, arba specialiai pasiruoštu

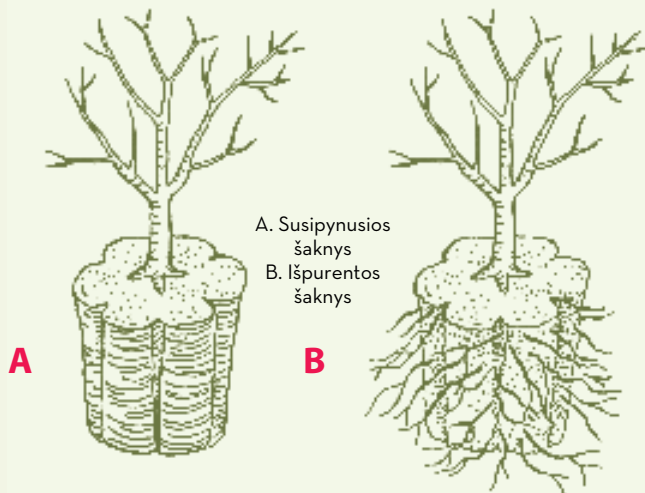

SODINUKO KUOKŠTINĖMIS ŠAKNIMIS SODINIMAS

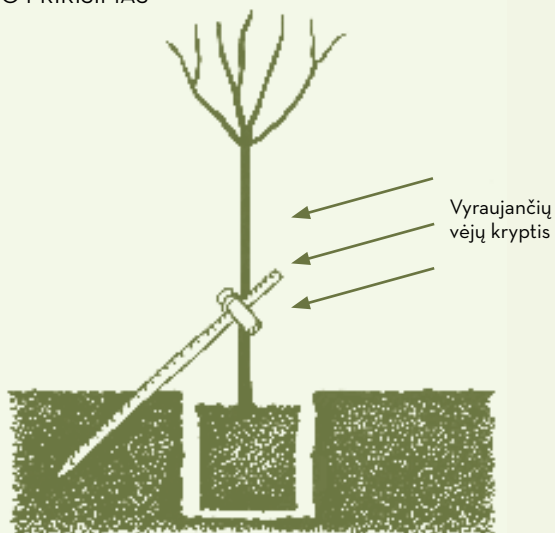
1. Paaukštinimas duobės dugne
2. Paaukštinimas aplink duobę
3. Natūrali dirva

IŠ VAZONO IŠIMTAS ŠAKNŲ GNIUTULAS PRIEŠ SODINANT PAPURENAMAS

- A. Susipynusios šaknys
- B. Išpurentos šaknys

SU ŽEMĖS GUMULU IŠKASTO ARBA VAZONE IŠAUGINTO MEDELIO PRIRIŠIMAS

mišiniu). Tada sodinuką reikia truputį kilstelėti į viršų ir atsargiai krestelėti, kad žemė subyrėtų į tarpus tarp šaknų. Dabar jo šaknies kaklelis turi būti truputį (kelis centimetrus) aukščiau duobės krašto, t. y. permestos lentelės ar lazdos. Laistant žemė suslūgs ir šaknies kaklelis atsidsurs lygiai su dirvos paviršiumi. Įsitikinę, kad augalas laikosi vertikaliai, medelio stiebas nepasviręs, žemę duobėje lengvai suspauskite pradėdami nuo kraštų ir baigdami ties augalu. Žeme užpildykite visą duobę, jos pakraščiuose padarykite paaukštinimą, kad laistant vanduo nenutekėtų į šalis. Medelį prie kuolo pririškite dviejose vietose: maždaug pusmetris virš dirvos paviršiaus ir netoli viršūnės.

Sodinant augalą su žemės gumulu, apsuktu dirvoje suvyrančiu audiniu, sodinukas pirmiau įkeliamas į duobę, o tada atišamas ar perpjaunamas audinys viršuje prie stiebo. Jei audinys nesuvyrantis, jį atišus ar perpjovus augalas su visu gumulu atsargiai keliamas į duobę be pakuotės. Tarpai tarp gumulo ir duobės kraštų užpildomi pasiruošta žeme. Jei šakos sveikos, jų trumpinti nereikia.

Sodinti vazonuose išaugintus augalus ne taip paprasta, kaip atrodo iš pirmo žvilgsnio. Pirmiausia gerai palaistykite augalą vazone. Tada duobės dugne papilkite apie 10 cm paruošto substrato, įkelkite vazoną, perpjunkite jo šoną, atsargiai išimkite augalą. Apžiūrėkite šaknis. Jeigu jos pakraščiuose tankios, susisukusios, pabandykite jas pirštais atlaisvinti, papurenkite, kad viršūnės būtų nukreiptos į išorę. Jei nepavyksta, aštriu peiliu keliose vietose negiliai perpjunkite šaknų raizginį nuo viršaus iki apačios, dar padraskykite pirštais, bet stenkitės nenupurtyti žemės. Pamatuokite gylį: substrato, su kuriuo pasodinote, paviršius turi būti tokia pat aukštyje kaip duobės kraštai. Tarpai tarp augalo šaknų ir duobės kraštų užpildykite paruoštu žemės mišiniu, rankomis jį suspauskite. Šiek tiek žemės užpilkite ir ant vazone buvusio substrato viršaus.

Pasodinę vazone išaugintą arba su žemės gumulu iškastą medelį, kuolą šalia duobės įkalkite įstrižai 45° kampu taip, kad jo viršūnė būtų nukreipta į vylujančių vėjų pusę. Medelį pririškite prie kuolo viršutinės dalies 30-50 cm virš dirvos paviršiaus.

Visus pasodintus augalus palaistykite, net jei dirva drėgna, ir mulčiuokite kompostu, juodžemiu ar durpėmis.

Rododendrai (ypač visžaliai), bereinučiai, viržiai, erikos sodinami į rūgščias durpes. Iškasama maždaug dukart už augalo šaknis didesnė duobė (dideliems krūmams apie 1 m gylio ir 1,5 m pločio), pripilama durpių, gerai palaistoma. Sausos durpės vandenį sugeria lėtai, todėl sodinimui ruoškitės prieš dieną ar kelias: durpių pripilkite kokią nors talpą arba tą pačią sodinimo duobę, laistykite, permaiškite ir vėl laistykite. Tiesiog į tokias durpes ir sodinkite, paskui mulčiuokite sausomis rūgščiomis durpėmis.

SODINUKŲ PRIRIŠIMAS

Pasodintus medelius ir aukštus, liaunus krūmus reikės pririšti. Jei sodinsite tiesiog iš dirvos iškastą augalą, į sodinimui paruoštą duobę maždaug 10 cm nuo jos vidurio vylujančių vėjų kryptimi (Lietuvoje tai dažniausiai vakarai) vertikaliai įkalkite kuolą. Aukštiesiems augalams menkomis šaknimis ir skiepytiems stiebiniams medeliams patartina įkalti du kuolus priešingose duobės pusėse, kad vėjas mažiau judintų dar neįsišaknijusį sodinuką.

Sodinukų genėjimas

Ką tik pasodintus lapuočius medelius ir šviesomėgius spygliuočius (maumedžius, pušis) genėkite tuo atveju, jeigu jie nebuvo tinkamai suformuoti medelyne. Nukirpkite kelias apatines šakas (ne daugiau kaip trečdalį viso lajos aukščio), kad medis augtų tvirtu, apačioje bešakiu kamieniu. Norint išsiauginti iki pat žemės tankiai šakotą medį, apatinės šakos paliekamos. Reikėtų pašalinti šakas, augančius nuo kamieno 30° ar mažesniu kampu (idealus 60-70° kampas), išskyrus glaustašakes medžių veisles. Pagrindinės (skeletinės) šakos nuo kamieno turi augti į visas puses, atstumas tarp jų turėtų būti ne mažesnis kaip 30 cm, geriausia apie 50-60 cm. Nenukarpykite šakų viršūnių, nes medžiai praras natūralią taisyklingą formą. Sveiki beržai, eglės, kėniai ir kiti spygliuočiai negenimi. Lapuočius krūmus genėkite, jeigu jų šaknys silpnos arba norite, kad krūmai sutankėtų. Išpjaukite silpniausius stiebus, kitus patrumpinkite pusiau.

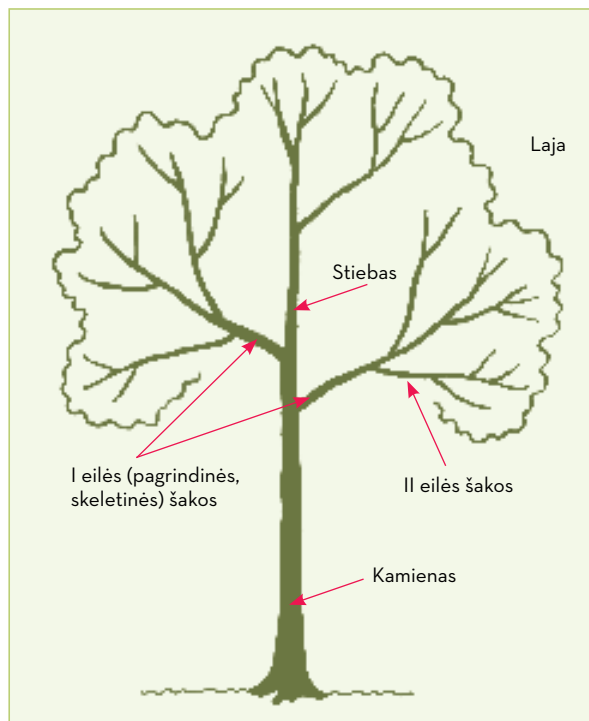
Pirmieji sodinukų metai

Pirmus dvejus metus neleiskite dirvai perdžiūti, nes sodinukai jautrūs drėgmės trūkumui. Jauniems augalams labai kenkia piktžolės, augančios netoli stiebo, todėl reikia reguliariai ravėti. Ravint sumažėjusį mulčio sluoksnį vėl papildykite. Dažnai apžiūrėkite virves, ar jos neįsirišė į stiebus šiems storėjant. Augalus atrišti galima tik įsitvirtinusius, taigi po vienu dvejų metų. Nenusiminkite, jei neseniai pasodinti augalai beveik neauga, menkai žydi. Pirmais metais jie turi gerai įsišaknyti ir tik antraisiais ar trečiaisiais smarkiau auga antžeminė dalis. Pirmais metais sodinukų geriausia visai netręšti.

Genėjimas

Genėjimo tikslai yra keli. Pirmiausia tai augalo sveikatos ir tvirtumo palaikymas: genint pašalinamos sausos,

JAUNŲ MEDELIŲ GENĖJIMAS

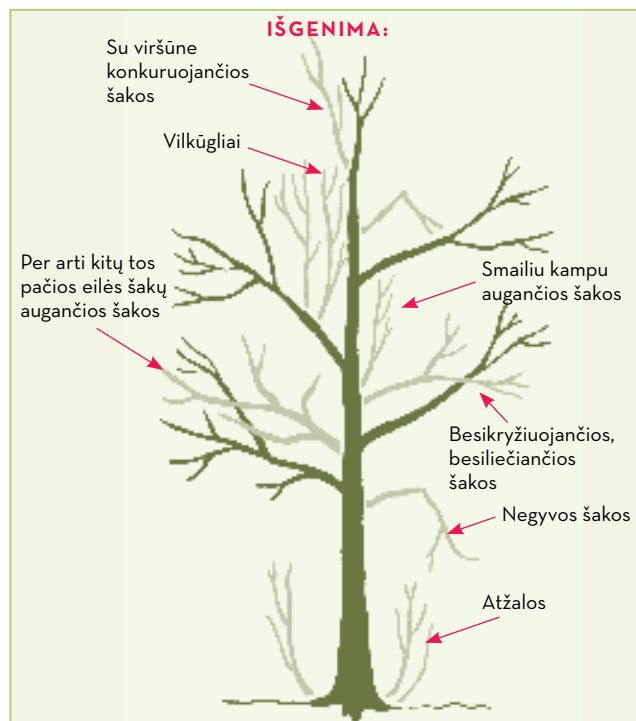
ligotos, sužalotos šakos, suformuojama stipri, ilgaamžė laja. Be to, taip palaikomas medžių, krūmų ir lianų ilgaamžiškumas, dekoratyvumas: išgenėjus silpnas, tankias, gausias, senstančias šakas, likusios auga vešliau, gausiau žydi ir dera. Augalus formuokite pagal savo poreikius ir skonį kuo mažiau žalodami patį augalą.

MEDŽIŲ GENĖJIMAS

Genint siekiama suformuoti sveiką, vešlią, taisyklingą, kartais ir retesnę arba aukštesnę, negu būna natūraliai, lają.

LAJŲ RETINIMAS

Dažniausiai lajos retinamos: pašalinamos visos sausos ir džiūstančios, susikryžiuosios ir susipynusios šakos, dalis trečios eilės šakų tankiausiose lajos vietose. Sveikos pagrindinės ir antros eilės šakos neišpjaujamos ir netrumpinamos.

LAJŲ PAKĖLIMAS

Kitas medžių genėjimo būdas – lajų pakėlimas. Laipsniškai šalinamos apatinės šakos, kol kamieno (bešakės stiebo dalies) ilgis pasiekia 3–4 m. Toks genėjimas medžiui neduoda naudos, jis nėra būtinas, bet dažnai neišvengiamas želdynuose, kai žemai augančios šakos trukdo praeiti ir pravažiuoti, užstoja šviesą. Geriau genėti jaunus medžius nukarpant apatines šakas, kai jos pasiekia 2–3 cm storį. Jei tenka pakelti lajas vyresniems, kasmet arba kas antri metai pašalinama tik po keletą apatinių šakų.

SPYGLIUOČIŲ MEDŽIŲ GENĖJIMAS

Šviesomėgių spygliuočių (maumedžių, pušų) lają verta pakelti, nes jų apatinės šakos neretai pačios nudžiūsta dėl šviesos trūkumo, o lajų retinimas netaikomas jokiems spygliuočiams. Tujos, ypač vakarinė, pakančios genėjimui ir karpymui net kelis kartus per vasarą, todėl jas galima auginti taisyklingose gyvatvorėse, formuoti taisyklingų geometrinų formų medelius. Kadagiai jautrūs smarkiam genėjimui, bet lengvai išveria jaunų šakelių apkarpyką vasarą.

Spygliuočių genėjimui pavasaris pats netinkamiausias laikas, nes išteka daug sakų ir medžiai nusilpsta. Geriausia šiuos medžius genėti vidurvasarį, šiltu ir sausu oru.

LAPUOČIŲ MEDŽIŲ GENĖJIMAS

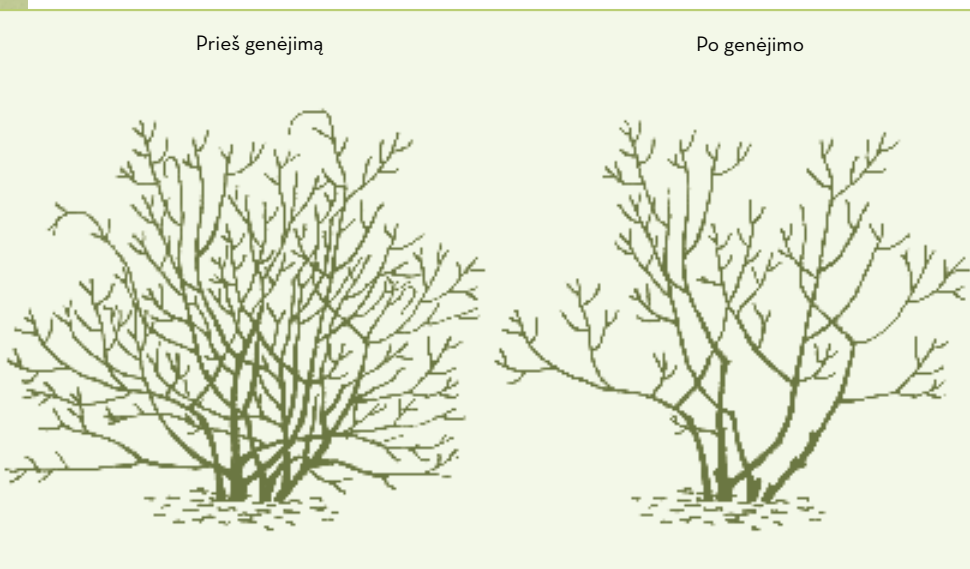
Lapuočiai medžiai genimi žiemos pabaigoje ir anksti pavasarį, kol nebrinksta pumpurai. Ypač svarbu nesuveluoti genėti anksti prabundančių medžių: alksnių, beržų, bukų, klevų, riešutmedžių, skroblų. Vasarą genėti trukdo lapai (šakos blogiau apžvelgiamos, sunkios), bet tada ypač gerai gyja žaizdos. Nespėjus nugenėti iki pumpurų brinkimo, genėjimą geriau atidėti iki birželio ar liepos, kai jau baigiasi intensyvus augimas.

KRŪMŲ IR LIANŲ GENĖJIMAS

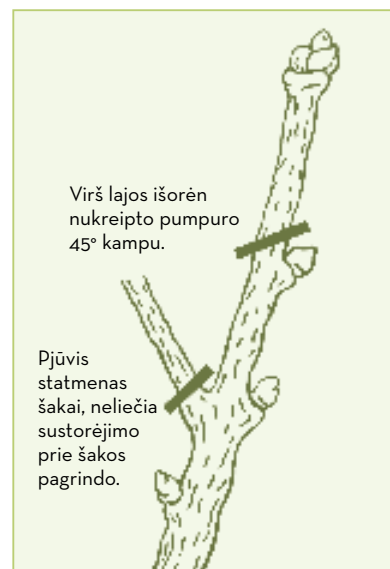
Genint šiuos augalus siekiama išlaikyti natūralią jų formą, paskatinti vešliai augti, žydėti ir derėti, ir kad būtų kuo ilgiau puošnūs.

Lianos, kol jaunos ir vešlios, visai negenimos. Jeigu jos ima nebetilpti skirtoje vietoje, kovo mėnesį dalis stiebų iš-

KRŪMAS PRIEŠ GENĖJIMĄ IR PO GENĖJIMO

GALIMOS ŠAKOS KIRPIMO VIETOS

Patarimas Jei atsirado medžio viršūnės konkurentas, t. y. ūglis, vertikaliai augantis šalia jos, jį iškart išpjaukite.

pjaunami prie žemės, kiti patrupinami. Sausmedžiai linkę sutankėti viršutinėje dalyje ir išretėti apatinėje, todėl juos tikslinga atjauninti. Kas keleri metai ankstyvą pavasarį visi jų stiebai nupjaunami 20–30 cm aukštyje. Raganių stiebai patrupinami rudenį, nes nesumedėjusios viršūnės vis viena nušaltų, o vasarą iškarpomi silpni stiebai.

[vairūs krūmai genimi skirtingu laiku, nelygu jų žydėjimo laikas ir kitos biologinės savybės.

Pavasarij ir vasaros pradžioje žydintys krūmai genimi iškart po žydėjimo. Kuo žemiau išpjaustomi visi negyvi, silpni, susikryžiaavę ir keli patys seniausi stiebai. Ilgos, netaisyklingos, krūmo formą gadinančios šakos patrupinamos perpūs. Iškarpomos ir visos arba dalis gausiai žydėjusių šakų. Jei krūmas vis dar labai tankus, praretinkite dalį šakų nukirpdami jų atsišakojimo vietoje.

Antroje vasaros pusėje ir rudenį žydintys krūmai, taip pat krūmai su puošniais vaisiais (dyglainės, ožekšniai, žagreniai) genimi vėlyvą rudenį arba anksti pavasarį iki pumpurų sprogo. Taip pat pašalinamos silpnos, per tankios ir pačios seniausios šakos, kitas galima praretinti. Gausiai žydėjusius ūglius, kad neikvotų jėgų nokindami sėklas, galima iškart po žydėjimo nukirpti iki gerai išsivysčiusių šoninių pumpurų.

ATJAUNINIMAS

Tai pats drastiškiausias genėjimo būdas, kai per vienus, dvejus arba trejus metus nupjaunami visi vasaržalio lapuočio krūmo ar lianos stiebai (kasmet išpjaunama trečdalis arba pusė stiebų prie pat dirvos paviršiaus). Tai skatina atsinaujinti šaknis ir augti jaunus, stiprius stiebus. Atjauninama anksti pavasarį prieš prasidedant vegetacijai, dažniausiai kovo mėnesį. Visžaliai lapuočiai atjauninimą išveria sunkiau. Jei būtina, jie atjauninami per trejus metus, kasmet balandžio mėnesį (kad ankstyvo pavasario

šalčiai nenušaldytų pradėjusių augti naujų ūglių) 12–20 cm aukštyje nukarpančią trečdalį senų stiebų.

Spygliuočių medžių negalima atjauninti, nes smarkiai nukarpyti jie žūsta.

Visžaliai lapuočiai (bukšmedžiai, mahonijos, bereinučiai, rododendrai, viržiai) genimi mažiau už vasaržalius. Jei reikia, pašalinamos silpnos, sužalotos, labai tankios ar senos šakos, patrupinami pernykščiai ūgliai. Tinkamiausias laikas – kovo mėnuo. Sveikų, vešlių visžalių krūmų visai nereikia genėti.

Dauguma spygliuočių krūmų, kaip antai kadagiai, kukmedžiai, puskiparisiai ir tujos, gana pakantūs karpymui. Norint išlaikyti pageidaujamą jų formą galima iškarpyti nereikalingas jaunas šakeles prie jų atsišakojimo, pakarpyti greitai augančių šakų viršūnes. Venkite išpjauti senesnes šakas, nes likusi ertmė gali taip ir neužsiverti. Krūmais augančios eglės ir pušų veislės genėjimui jautresnės. Jei reikia pristabdyti augimą, pušims kovo mėnesį nuskinami viršūniniai ar dalis šoninių pumpurų, galima gegužės mėnesį perpus nukarpyti jaunus ūglius („žvakes“). Eglėms vasarą nukerpamos jaunų šakučių viršūnės taip, kad pjūvio vietą uždengtų šoninės šakutės.

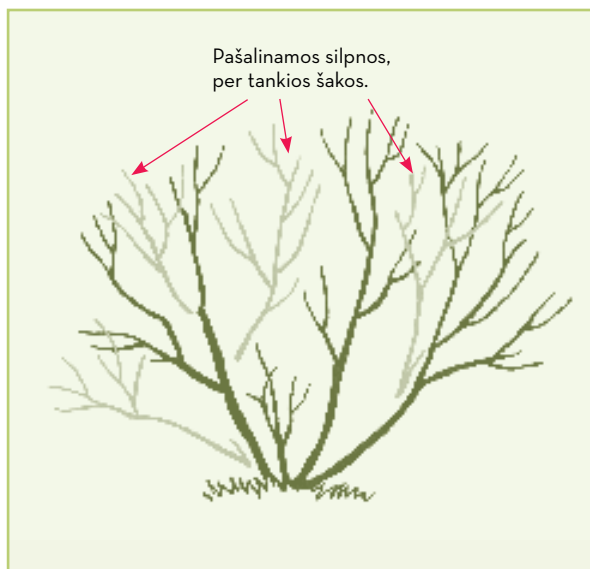
Daugumą augalų be didesnės rizikos galima genėti ramybės periodu (nuo vėlyvo rudens iki ankstyvo pavasario) ir vidurvasarį, o netinkamiausias laikas – vegetacijos periodo pradžia, t. y. balandžio, gegužės mėnesiai.

Kuo daugiau nugenėti ar apkarpyti augalai, tuo svarbiau reguliariai juos tręšti.

GYVATVORIŲ GENĖJIMAS

Jei lapuočių gyvatvorės sodinukai nesuformuoti, negenėti, jie sodinant nukerpami trumpai, iki 10–15 cm aukščio. Suformuoti sodinukai iškart po sodinimo nekarpomi. Kitą pavasarį krūmai vėl nukarpomi paliekant apie 20 cm aukščio stiebus. Kitais metais pavasarį nukerpama pusė (karaganų, karklų, lanksvių, ligustrų, meškyčių, pūslenių, serbentų, skroblų, slyvų) arba trečdalis (ąžuolų, bukšmedžių, kaulenių, kukmedžių, lazdynų, liepų, raugerškių, svarainių) tais metais išaugusių ūglių ilgio. Iš viršaus karpoma mažiau negu iš šonų, formuojama apačioje platesnė, viršuje siauresnė augalų juosta. Trečiais metais gyvatvorei galutinai suteikia-

KRŪMŲ GENĖJIMAS

Patarimas Ligotas šakas išpjaukite vos jas pastebite, nesvarbu, koks metų laikas. Pjaukite kiek toliau, negu matote ligos požymius, t. y. nupjaukite ir šiek tiek sveikos medienos. Po darbo įrankius būtina dezinfekuokite fungicidais, spiritu, stiprių žalio muilo skiediniu ar nors verdančiu vandeniu.

Verta žinoti! Nukirpus šakų viršūnę dažniausiai arba ypač gausiai auga nauji ūgliai žemiau nukirpimo vietos (daugeliui lapuočių), arba dalis ar visa šaka nukirpta viršūne nudžiūsta (daugeliui spygliuočių, nes jie neturi miegančiųjų pumpurų). Todėl venkite karpyti šakų viršūnes, išskyrus taisyklingų gyvatvorių ir formuodami dekoratyvines augalų figūras.

ma pageidaujama forma, augalai karpomi ne tik pavasarį, bet ir vasarą, kai tik pradeda išsikišti ūglių viršūnės. Toliau kasmet gyvatvorė karpoma pavasarį ir vasarą (greitai augančius augalus, kaip trakiniai klevai, raugerškiai, sedulos, skroblai, tenka karpyti po kelis kartus per sezoną), kiekvieną kartą 1-2 cm aukščiau praėjusio kirpimo vietos.

Laisvųjų gyvatvorių augalai genimi taip pat kaip ir kiti dekoratyviniai krūmai.

Mažieji medeliai

Skiepytų stiebinių medelių įskiepių praktiškai nereikia genėti, tik pašalinamos sausos ar ligotos šakos. Iš poskiepio šaknų augančias atžalas arba ūglius ant poskiepio stiebo reikia šalinti vos tik jie pasirodo. Jauni ūgliukai lengvai nuskinami pirštais, be jokių įrankių, spėję sumedėti nukerami sekatoriumi.

Galite ir patys iš krūmo suformuoti nedidelį medelį be skiepijimo ar kitų sudėtingų procedūrų. Medelio formą lengviausia suteikti negausiai šakotiems keliastiebiams krūmams: alyvoms, cidonijoms, hamameliams, šluotelinėms hortenzijoms, putinams, geltonžiedėms seduloms, dekora-

Patarimas Jei norite ilgai nevargdami nustebinti svečius „topiarinio meno“ šedevru, ant stovo, sauso medžio kamieno ar netgi gyvos storos šakos įtaisykite iš storos vielos išlankstytą norimą figūrą, jos viduryje ar greta įtvirtinkite kelis vazonėlius su paprastąja gebene ar jos smulkialapėmis veislėmis. Laistykite, tręškite, nukreipkite ir pritvirtinkite gebenės ūglius – ir jau po kelių mėnesių turėsite originalią gyvą, žaliuojančią figūrą. Dar galima iš vielinio tinklo pagamintą figūrą prikimšti drėgnų samanų ir į jas pasodinti smulkių lianų, šliaužiančių krūmų arba vienamečių gėlių.

tyvinėms slyvoms ir vyšnioms, žilakrūmiams. Įdėjus daugiau darbo medeliu galima paversti ir paprastąjį buksmedį, egzochordas, erškėčius, forsitijas, tikrąjį karklą 'Hakuro Nishiki', karaganas, žvilgųjį kaulenį, auksuotąjį serbentą.

Pirmiausia pasirinkite ne itin šakotą, su vienu stipresniu, storesniu vertikaliai augančiu stiebu krūmo sodinuką – kuo jaunesnį, tuo geriau. Išpjaukite visus stiebus, tik palikite vieną, nuo jo nukarkykite apatinės šakelės, bet nelieskite augančių viduryje ir viršūnėje. Stiebą pririškite prie kuolo dviejose vietose: 20–40 cm virš žemės ir netoli viršūnės. Toliau reikės nuolat šalinti visus naujai augančius stiebus ir ant palikto stiebo apatinės dalies išaugančias šakelės. Nepamirškite laistyti, ravėti ir tręšti, nes šitoks formos pakeitimas augalui yra nemažas stresas. Kai susiformuoja tvirtas stiebas, galima jį atrišti. Senesni augalai jau mažiau augina šoninius stiebus ir šakelės ant palikto stiebo, tad priežiūra kasmet bus vis lengvesnė.

Dekoratyviniis karpymas

Topiarinis menas – daugiau kaip prieš du tūkstančius metų tikriausiai senovės graikų pradėtas ir romėnų ištobulintas figūrinis augalų karpymas, ypač suklestėjęs barokiniuose XVI–XVIII a. pradžios soduose. Taisyklingų geometrinių formų augalai ir šiais laikais puošia kai kuriuos reprezentacinius, istorinius želdynus. Sodybose dabar labiau mėgstami natūraliai atrodantys medžiai ir krūmai, bet kartais šeimnininkai nori auginti ir vieną kitą dirbtinių formų augalų kaip įdomų akcentą.

Dekoratyviniam karpymui geriausiai tinka lėtai augantys, tankūs visžaliai medžiai ir krūmai su smulkiais lapais ar spygliais: bugieniai, buksmedžiai, kukmedžiai, lauramedžiai, ligustrai, mirtos, tujos. Lietuvos klimato sąlygomis dauguma jų, išskyrus tujas ir kukmedžius, ne itin atsparūs žiemai. Todėl galima naudoti egles, kadagius, tankius vasaržalius augalus, pavyzdžiui, kaulenius, skroblus, ąžuolus, kurie žiemą traukia akį įdomia forma ir šakelių grafika sniego fone. Augalai praddami karpyti kuo jaunesni ir karpomi tol, kol galutinai suformuojama pageidaujama figūra. Karpoma ne tik pavasarį, bet ir kelis kartus per vasarą kas kartą sutrumpinant tik jaunus, tais metais išaugusius ūglius. Kiekvienas pjūvis daromas ne senojo vietoje, o kiek aukščiau, taigi figūros kasmet didėja. Paprastus rutulius, kūgius, trikampių ar stačiakampių suformuoti nesunku, darbas beveik nesiskiria nuo taisyklingos gyvatvorės karpymo. Sudėtingas gyvūnų ar geometrines figūras iškarpyti trunka ne vienus metus, tam reikia daug žinių ir įgūdžių.

4.1.5. Svogūninės ir gumbasvogūninės gėlės

Erantis

Eranthis Salisb.

Vėdryninių (*Ranunculaceae*) šeimos daugiamečiai žoliniai augalai. Gentyje 7 rūšys, paplitusios Rytų ir Centrinėje Azijoje, Šiaurės Amerikoje, Europoje.

Šaknys sustorėjusios, gumbuose kaupiasi atsarginės maisto medžiagos, iš jų pavasarį išauga antžeminės augalo dalys.

PAVASARINIS ERANTIS – ERANTHIS HYEMALIS (L.) SALISB.

Kilęs iš Prancūzijos, Italijos, Kroatijos, Bulgarijos. Visoje Europoje auginamas nuo 1750 m.

Šie augalai yra 5–12 cm aukščio. Lapai dvejopi: apatiniai (užauga erančiui peržydėjus) kotuoti, skiautėti, viršutiniai po žiedu sudaro žvaigždišką menturį. Žiedai geltoni. Žydi kovo–balandžio mėnesiais. Žiemoja nedengti.

Gerai auga ir atvirose, saulėtose, ir pavėsingose vietose, lengvame, puriame, nešlapiame dirvožemyje. Prieš sodinimą tręšiama pūdiniu (5–10 kg/m²), įdirbama iki 20 cm gylio. Gumbeliai sodinami birželio–rugsėjo mėnesiais 5–6 cm gylyje, paliekant 6–8 cm tarpus. 1 m² reikėtų pasodinti apie 200 gumbelių. Vasarą iškastus gumbelius iki sodinant reikia laikyti sluoksniais sudėtus smėlyje ar durpėse arba iš karto sodinti į naują vietą. Nepersodinti gali augti 5 metus.

Erančiai dažniausiai dauginami sėklomis. Surinktos sėklos iš karto sėjamos pusiau pavėsyje į lysvę 0,5 cm gyliu. Pavasarį pasėtos dažniausiai visai nedygsta, o vasarą ir rudenį pasėtos sėklos sudygsta kitais metais. Pirmais metais išauga sėklaskiltės ir greitai sunyksta, antrais – po vieną tikrąjį lapelį, trečiais metais gumbelius jau galima sodinti į nuolatinę vietą. Pražysta 3–4 metais. Galima savišėja. 240 sėklų sveria 1 g. 1000 daigų išauginti reikia 10–15 g sėklų. Teigiama, kad erančių sėklas išnešioja skruzdėlės.

Šios gėlės sodinamos grupelėmis po medžiais, krūmais ar vejoje, alpinariumuose, derinamos su žydinčiomis snieguolėmis. Žiedelių nepatartina skinti, nes sunyksta gumbeliai.

Hiacintas

Hyacinthus L.

Hiacintinių (*Hyacinthaceae*) šeimos daugiamečiai svogūniniai augalai, kilę iš Vakarų ir Centrinės Azijos. Gentyje 3 rūšys. Šiuo metu žinoma daugiau kaip 3000 veislių. Į Lietuvą hiacintų atvežta dar prieš Antrąjį pasaulinį karą iš Olandijos.

RYTINIS HIACINTAS – HYACINTHUS ORIENTALIS L.

Tai daugiamečiai žoliniai 15–30 cm aukščio augalai. Svogūnas stambus, 5–6 cm skersmens, ovalus, sudarytas iš sultingų ir sausų dengiamųjų lukštų. Šaknys, išaugusios iš svogūno dugnelio, yra siūliškos, apie 15 cm ilgio. Stiebas stačias. Lapai linijiški, ilgi, siauri, standūs, žali, pamatiniai. Žiedai balti, geltoni, violetiniai, rožiniai, mėlyni ar raudoni, tuščiaviduriai ar pilnaviduriai sudaro stačias, gausiažiedes kekes, kvapūs. Žiedynstiebis iki 45 cm aukščio, belapis. Žydi balandžio pabaigoje–gegužės pirmoje pusėje apie 7–20 dienų. Sėklas subrandina.

Hiacintai gerai auga šiltose, saulėtose vietose ramaus, tolygiai šiltėjančio pavasario oro sąlygomis. Mėgsta priemėlį arba priemolį, nedidelį nuolydį į pietų pusę. Podirvis turi būti laidas vandeniui. Tinka silpnai rūgštus arba neutralus (pH 6–7) dirvožemis. Žemė pradedama ruošti prieš 6–7 savaites iki svogūnų sodinimo. Dirvožemis įdirbamas iki 30 cm gylio. Sodinama spalio pradžioje, nes svogūneliai geriau įsišaknija, kai dirvos temperatūra sumažėja iki 6–8 °C. Svogūnai sodinami jų trijų gylyje ir paliekant trijų svogūnų skersmens tarpus. Stambūs svogūnai (4–6 cm aukščio) sodinami 12–18 cm gylyje. Tokių svogūnų 1 m² užsodinti reikia 30–40.

Idomu! Teigiama, kad tie žmonės, kurie mėgsta hiacintus, yra nelaimingi, nes jiems trūksta meilės.

Specialiomis svogūninėms gėlėms skirtomis trąšomis hiacintai papildomai tręšiami pavasarį, daigams užaugus 5–7 cm, ir antrą kartą prieš žydėjimą.

Svogūnai iškasami lapams nudžiūvus (birželio mėnesį) kas 3–4 metus. Į gėlynus patartina sodinti vienodo dydžio svogūnus.

Sėklomis dauginama selekciniais sumetimais. Iš sėklų išauginti hiacintai pražysta tik po 6 metų. Dažniausiai dauginama pakaitiniais svogūnais, tačiau hiacintai jų priaugina nedaug, todėl atliekamas reprodukcinis skatinimas: svogūno dugnelis išpjaunamas, suraižomas.

Hiacintai tinka su kitomis svogūninėmis gėlėmis pavasarinuose gėlynuose, po keletą sodinama alpinariumuose, daugiamečių gėlių gėlynuose. Žiedynai skinami.

Kardelis

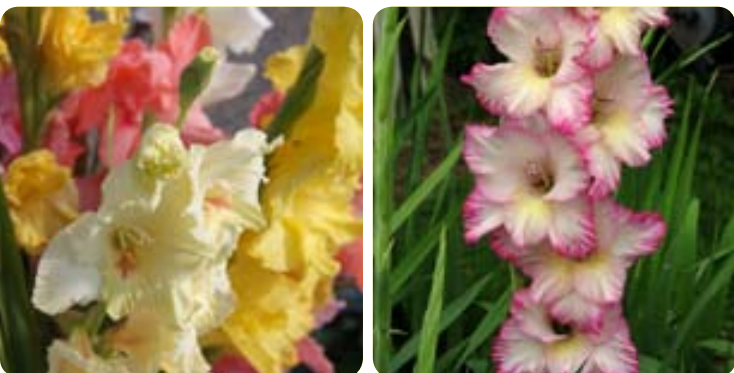
Gladiolus L.

Vilkdalginių (*Iridaceae*) šeimos daugiamečiai gumbasvogūniai augalai. Gentyje apie 180 rūšių, išplitusių Afrikos paatogrąžių ir atogrąžių, Viduržemio jūros pakrantės regionuose, mažiau rūšių – Rytų Europoje, Vidurinėje Azijoje, Vakarų Sibire. Iš Kapo Pietų Afrikos Respublikoje kilę daugiau kaip pusė visų rūšių.

Laukinės kardelių rūšys auga įvairiomis ekologinėmis sąlygomis. Rūšys, kilusios iš Pietų Afrikos, veši sausuose krūmokšnių sąžalynuose, tarp žolinių augalų slėniuose ir prieškalnėse. Pusiaujo Afrikoje kardeliai auga kalnuose nuo 600 iki 3300 m aukštyje. *G. nivei* Baker pasiekia ledynus. Kai kurios rūšys mėgsta drėgnas vietas (*G. tristis* L., *G. primulinus* Baker). Lietuvoje dažniausiai miškų laukmėse, pagrioviuose natūraliai auga pelkinis kardelis (*G. palustris* Gaudin) ir į Raudonąją knygą įrašytas paprastasis kardelis (*G. imbricatus* L.).

Kardeliai turi pirmines ir antrines šaknis. Pirminės šaknis išauga iš gumbasvogūnio dugnelio ir būna iki 20 cm ilgio, mažai šakojasi. Vystantis žiedams nunyksta kartu su senuoju gumbasvogūniu. Tarp senojo ir pakaitinio gumbasvogūnių išauga antrinės šaknis ir jos vegetuoja iki rudens.

Prie pakaitinių gumbasvogūnių išauga gumbapumpuriai, dažniausiai ant trumpų stolonų (šoninių ūglių). Vegetacijos pabaigoje jie jau būna 1,5–1,5 cm skersmens. Nors senieji gumbasvogūniai kasmet sunyksta ir jų vietoje išauga nauji, tačiau klonas sensta ir gyvybingesni būna iš gumbapumpurinių išauginti 2–3 cm skersmens ovalūs gumbasvogūniai.

Idomu! Šiaurės Amerikos kardelių augintojų taryba 1944 m. įvedė kardelių veislių klasifikavimo ir skaitmeninių šifrų sistemą. Klasifikacija pagrįsta dviem esminiais kardelio žiedo požymiais – dydžiu ir spalva. Sudaryta speciali skalė su standartiniais kiekvieno požymio rodikliais.

ŽIEDO DYDŽIŲ SKALĖ:

- 100 – miniatiūriniai kardeliai (žiedo skersmuo iki 6,5 cm)
- 200 – smulkiažiedžiai (nuo 6,6 iki 9 cm)
- 300 – vidutinio dydžio (nuo 9,1 iki 11,5 cm)
- 400 – dideli (nuo 11,6 cm iki 14 cm)
- 500 – labai dideli (didesnis kaip 14 cm)

ŽIEDO SPALVŲ SKALĖ:

- 00 – balta
- 04 – žalia
- 10 – kremenė
- 14 – šviesiai geltona
- 16 – tamsiai geltona
- 20 – palva
- 24 – šviesiai oranžinė
- 26 – tamsiai oranžinė
- 30 – šviesiai laišinė
- 34 – tamsiai laišinė
- 36 – oranžiškai raudona
- 40 – rožinė su šviesiai laišiniu atspalviu
- 42 – laišiškai rožinė
- 44 – rožinė su tamsiai laišiniu atspalviu
- 46 – šviesiai raudona
- 48 – tamsiai raudona
- 50 – šviesiai rožinė
- 54 – rožinė
- 56 – avietinė
- 58 – juodai raudona ir vyšninė
- 60 – šviesiai alyvinė
- 64 – tamsiai alyvinė
- 66 – purpurinė (violetinė su rausvoku atspalviu)
- 70 – šviesiai violetinė (su žydru atspalviu)
- 76 – tamsiai violetinė (su melsvu atspalviu)
- 80 – dulsva: šviesiai rožinė ir šviesiai violetinė
- 86 – dulsva: tamsiai avietinė ir tamsiai violetinė
- 90 – kaštoninė, įskaitant ir dulsvai oranžinę
- 96 – cinamono, įskaitant ir dulsvai raudoną
- 98 – kitos spalvos ir margi jų deriniai

Tai pagrindinės įvairių derinių spalvos, tačiau galmi ir kitokie niuansai.

Iš abiejų skalių skaičių sudaromas triženklis veislės šifras: pirmas jo skaitmuo imamas iš dydžių skalės atmetant nulius, antras ir trečias – iš spalvų skalės. Pirmas skaitmuo reiškia žiedo didumą, antras ir trečias – spalvą. Veislės, kurių vainiklapuose yra aiški dėmė arba vainiklapio kraštelyje kontrastinės spalvos apvadėlis, gauna šifrą su neporiniu paskutiniu skaitmeniu.

Kardelių vegetacijos ciklas ilgas: prasideda balandžio mėnesį ir trunka iki spalio. Žydėti kardeliai pradeda liepos mėnesį ir žydi iki stipresnių šalnų. Vienas žiedynas žydi apie 3-4 savaites, vienas žiedas – 7-9 dienas. Į lysvę sudodintų vienodo dydžio gumbasvogūnių kardeliai žydės vienu metu, tačiau turint skirtingo dydžio ir įvairių veislių kardelių gumbasvogūnių šių gėlių žiedynais galime džiaugtis 3-4 mėnesius.

Kardeliai mėgsta saulėtą, nuo vėjų apsaugotą vietą. Net nedideliame pavėsyje silpnai auga, vėliau žydi. Nestiprus vėjas gali išlaužyti sunkius žiedynus. Dirvožemis turi būti purus, humusingas. Gruntinis vanduo – giliai. Geriausiai tinka priemolis arba lengvas priemolis. Nemėgsta šviežio mėšlo, tik arklių mėšlas, kad ir šviežias, kardeliams labai tinka. Dirvožemio reakcija turi būti neutrali arba silpnai rūgšti (pH 6,2-6,8). Toje pačioje žemėje kardeliai auginami 5-6 metus.

Rudenį dirvožemis patręšiamas fosforo ir kalio, pavasarį – azoto trąšomis. Įvairių trąšų ir jų mišinių dabar labai daug, tačiau reikia žinoti, kad geriausias pagrindinių maisto medžiagų kiekis dirvožemyje turėtų būti toks: 100 g orasausės dirvos judriojo fosforo – 100, azoto – 10-15 ir kalio – 150 mg.

Vegetacijos laikotarpiu kardeliai tręšiami bent tris kartus: vos tik sudygę, 7-9 cm aukščio ir kai formuojasi žiedpumpuriai. Labai tinka kristalinas arba „Kemira Kombi“ trąšos. 10 l vandens imama 10-15 g kristalino arba 5-7 g „Kemira Kombi“ trąšų. Laistoma retai, bet gausiai – 1 m² reikia 10 l vandens. Mulčiuojama durpėmis arba kompostu, kad sulaikytų drėgmę.

Kardelių gumbasvogūniai į žemę sodinami balandžio

pabaigoje-gegužės pradžioje, kai žemės paviršius įšyla iki 8-10 °C. Sodinimo gylis parenkamas atsižvelgiant į dirvos mechaninę sudėtį ir gumbasvogūnio dydį. Sodinama 10-12 cm gylyje. Pastebėta, kad gražesni žiedynai išauga, kai sodinama giliau, o daugiau gumbapumpurių būna, kai – sekliu. Sodinama paliekant trijų gumbasvogūnių skersmens tarpus.

Gumbasvogūniai iškasami rugsėjo pabaigoje-spalio mėnesį. Nupjaunami lapai ir atskiriamas senas gumbasvogūnis. Paliekamas iki 5 cm stiebo stuobrelis. Nudžiūvęs jis pašalinamas. Gerai nudžiovinti gumbasvogūniai laikomi vėdinamoje patalpoje palaikant 5-10 °C temperatūrą ir 60-70 proc. santykinę oro drėgmę. Kardelių gumbasvogūniai gerai laikosi kartoninėse dėžutėse gyvenamosiose patalpose. Gumbasvogūnius galima parafinuoti, t. y. porą sekundžių palaikyti ištirpintame parafine.

Kardeliai dauginami sėklomis (kai norima išvesti naujas veisles), gumbasvogūniais arba jų dalimis ir gumbapumpuriais (mažais, 1,5 cm, gumbasvogūniais, išaugusiais prie pakaitinio gumbasvogūnio). Senas gumbasvogūnis dažniausiai išaugina du, rečiau 3-4 naujus gumbasvogūnius. Kiek naujų gumbasvogūnių išaugs, galima spręsti iš stiebų kiekio. Pavasarį išlaužus pagrindinį daigą suaktyvinamas kitų pumpurų augimas. Jų išauga daugiau, todėl daugiau ir naujų gumbasvogūnių. Didelius gumbasvogūnius galima perpjauti į 2-3 dalis (kiek yra pumpurų), apdžiovinti ir, apvėlus trinta medžio anglimi, sodinti į daigynų lysves. Gyvybingiausi ir sveikiausi gumbasvogūniai išauga iš gumbapumpurių. Jų vegetacija ilgesnė negu gumbasvogūnių, todėl sodinami kuo anksčiau, greičiau sudaiginami, o iškasami kuo vėliau, kad užaugtų didesni gumbasvogūniai. Sodinama, kai tik įšyla žemė. Labai tinka mėšlu šildomi inspektai. Prieš sodinimą iš vakaro gumbapumpuriai pamerkiami į vandenį, kad išbrinktų. Kai kurie gėlininkai mirko silpname kalio permanganato arba geležies sulfato (iki 0,5 proc.) tirpale. Pasodinti gumbapumpuriai (ypač išmirkyti) gausiai laistomi, kad neperdžiūtų. Kol gumbapum-

Idomu! Kardelius ir kitas ilgastiebes gėles mėgstantys žmonės yra impulsyvūs, itin mėgsta gamtą.

KARDELIŲ RŪŠIŲ CHARAKTERISTIKA

Lietuviškas pavadinimas	Lotyniškas pavadinimas	Aukštis cm	Lapai		Žiedai (žiedynai)		Žydėjimo laikas mėnesiais.	Žydėjimo trukmė sav.
			Forma	Spalva	Forma, dydis	Spalva		
Hibridinis kardelis	<i>Gladiolus × hybridus hort.</i>	90-150	Plačiai kardiški, 8-10 cm ilgio ir 3-4 cm pločio	Žali	Vienaeilė arba dvieilė varpa iš 16-20 žiedų, atskiri žiedai 5-15 cm skersmens, lygiakraščiai arba gofruoti	Įvairių spalvų, dvispalviai	VII-IX	8-12
Paprastasis kardelis	<i>Gladiolus imbricatus L.</i>	30-70	Kardiški, pamatiniai iki 6 cm ilgio, stiebiniai – 2-3 cm	Žali	Varpa iš 5-10 žiedų	Purpuriškai violetinis	V-VII	4-6